

ҲИКМАТ

Бузургмеҳр гуфт:

– Чаҳор чиз танро солим нигоҳ дорад: дар вақти муайян таом хӯрдан, аңдозаи ҳар чиз нигоҳ доштан, кори сахт накардан, ғами беҳуда нахӯрдан.

Муҳаммад Ғазолӣ

Машқи 325. Ҷумлаҳои зеринро аввал хонед, ба саволҳо ҷавобгардонед ва баъд бе саволҳои дар қавсбуда рӯнавис кунед.

1. Ман қалами (чӣ хел?) сурх харидам.
2. Иброҳим аз чашма оби (чӣ хел?) хунук нӯшид.
3. Модари (чӣ гуна?) меҳрубони ман аз кор омад.

Машқи 326. Бозӣ- мусобиқаи “Кӣ тезтар менависад?”. Калимаҳоро нависед. Ба калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё савол гузоред.

Машқи 327. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери аломати ашё хат кашед.

КАМОЛ

Камол решаи ғафс, баргҳои мулоим ва гулҳои зард дорад. Камолро барои табобати дарди меъда, дил истифода мебаранд. Шираи камол ранги зардча дошта, барои муолиҷаи санги гурда фоиданок аст.

ҶОН МОДАРАМ

<p>Ҷон модарам, ҷон модарам, Ман бар ту имон оварам, Эй кош, бошӣ ҳар кучо Умре саломат бар сарам. Хоҳам, ки дар оғӯши ту Бори дигар кӯдак шавам, Бори дигар бо табъи хуш Бар хоби тифлиям равам. Аз нав ба лафзи кӯдакӣ Дар пеши ту хонам суруд, Челон бичинам баҳри ту Дар тоқии нақшини худ.</p>	<p>Бо саллаи бобои хеш Аз нав сарафрозӣ кунам, Хоҳам чу кӯдак бо ҳама Бозӣ кунам, бозӣ кунам... Аммо манам акнун калон, Бар дӯш бори ҷустуҷӯ. Бас дур рафтам аз барат Бо роҳҳои орзу. Ҷон модарам, ҷон модарам, Ҳар қадр меёбам камол, Дар чашми ту чун кӯдакам, Ман бе саволу бе вубол.</p>
--	---

Раҳмат Назрӣ

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Шеърро ифоданок хонед.
2. Аз матни шеър калимаҳои ифодакунандаи аломати ашро рӯнавис кунед ва бо ҳар яки он мувофиқи мазмуни шеър ҷумла тартиб дода нависед.

Машқи 328. Ба калимаҳои ифодакунандаи аломати ашро савол гузошта, матро рӯнавис намоед.

Модарам нони (...) гарм пухт. Бародарам аз боғ ангури (...) сиёҳ овард. Падарам аз бозор харбузаи (...) калон харид. Ангури (...) бомазза ва харбузаи (...) ширинро бо нони (...) гарм хӯрдем.

Машқи 329. Тезгӯякро аввал оҳиста, баъд тез ва бурро хонед.

Т Е З Г Ё Я К

Шарафу Шарифа шаби шанбе шашсаду шасту шаш шаст бофтанд.

СУПОРИШ: Тезгӯякро рӯнавис намоед. Ба зери номи одамон ва ҳаракати онҳо хат кашед. Гӯед, ки дар аввали номи одамон чӣ хел ҳарф навиштед.

Машқи 330. Шеърро рӯнавис кунед ва танҳо ба зери аломати ашӯ хат кашед.

ДОДАРАКАМ, АЛЛАЁ!

(Суруд)

Додараки нағзи ман,
Донаи пурмағзи ман.
Мағзи донаи ширин,
Ниҳоли сарсабзи ман.
Аллаҷонам, аллаё,
Мағзи ҷонам, аллаё.

Н. Розик

Ҳ И К М А Т

Бузургмеҳр гуфт:

- Чаҳор чиз танро нотавон кунед: ба роҳи душвор рафтан, бар ҳайвони савории саркаш нишастан, дар ҳолати мондагӣ роҳ гаштан, ҷанҷолу хархаша бо одамони калонсол кардан.

Муҳаммад Ғазолӣ

Машқи 331. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери аломати ашӯ хат кашед.

Ғ О З

172 Ғоз аввалҳо паррандаи ваҳшӣ буд. Барои гӯшти хушлаззат ва пари мулоимаш одамон ғозро ром карданд.

Ҳоло навъҳои гуногуни он: ғози сафед, ало, хокиранг ва сурх мавҷуд аст. Пару боли ғоз ҳамеша хушнамул мебошад.

ДАРСҲОИ 65 ВА 66

БАҲОР ОМАД!

Гармӣ аз кучо меояд?

– Аз офтоб!

– Пас, ҳар қадар боло барой, ҳаво гармтар мешавад?

– Не! Ҳар қадар боло барой, ҳаво хунуктар мешавад!

Таҷриба: Нури офтоб аз шишаи тиреза гузашта, ба фарши хона афтадааст. Даст ба шиша баред. Шиша хунук аст. Акнун кафи худро ба фарш гузоред. Фарш гарм аст! Чаро шиша мисли фарш гарм нест? Охир, нури офтоб аввал ба шиша расид? Ин ҷо чӣ асрор аст?

АСРОР

– Таҷриба гузарондӣ? Фаҳмидӣ?

– Фаҳмидам.

– Шарҳ деҳ!

– Нури офтоб аввал аз шиша мегузарад, лекин аввал фарш гарм мешавад. Чунки шиша нури офтобро “хӯрда” наметавонад. Фарш бошад, нурро баҳузур “хӯрда”, сер мешавад. Офтоб аввал он ҷоеро гарм мекунад, ки нураш расида истад. Дар ҳаво низ мисли дар шиша нури офтоб намеистад. Барои ҳамин аввал замин метафсад.

– Бале! Агар ҳаво метафсид, мо аз ҳавои сӯзон нафас лекашидем. Он гоҳ биниямон месӯхту поямон хунук мехӯрд!

– Боз як мисол биёр, ҷӯраҷон!

Мисол: Вақте ки дар водӣ ҳаво хеле гарм аст, дар домани кӯҳ шамолаки форам мевазад. Яъне, салқин! Ба тори кӯҳ баромадан хоҳӣ, ҳатман ҷомаатро пӯш.

ГАРМӢ КУҶО МЕРАВАД?

- Боло меравад!
- Барои чӣ?
- Барои он ки гармӣ сабук асту сардӣ вазнин!

Мисол: Дуд гарм аст. Аз ин сабаб боло меравад. Буғ низ гарм аст ва боло меравад. Ба болои печкаи тафсон дастатро нигоҳ дорӣ, месӯзад, ба таги печка даст дарорӣ, каме тоқат мекуни. Зеро гармӣ боло мерафтааст. Барф хунук аст, поён меояд. Жола ях аст, яхи лӯнда. Ӯ низ ба поён ҳаракат мекунад.

Машқи 332. Бозӣ-мусобиқаи “Кӣ тезтар менависад?” Калимаҳоро нависед. Бо ҳар яки он ҷумла тартиб диҳед ва ба аломати ашё савол гузоред.

Машқи 333. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ба зери аломати ашё хат кашед ва савол гузоред.

БАҲОР

Баҳори хуррам омад. Акнун ҳаво гарм ва софу беғубор мешавад. Замин бо сабзаи тару тоза пӯшида мегардад. Бӯйи хуши баҳор ба кас ҳаловат мебахшад.

ЧАРО БОРОН МЕБОРАД?

- Борон гарм аст ё сард?
- Борон гарм аст, бахусус борони баҳор форам мешавад!
- Пас чаро поён меояд? Охир гарм аст!

- Бодикқат гӯш деҳ, чӯраҷон, вагарна намефаҳмӣ.
- Гӯшам ба ту!
- Об буғ мешавад. Буғ ин миллиард-миллиард ҷарраҷаи об аст. Буғ боло меҷавад. Боло хунук аст, ҷарраҷаҳо ях баста абр мешаванд. Баъд онҳо ба яқдигар часпида, саққоча мешаванд. Саққочаҳо, албатта, вазнинанд. Онҳо дар боло истода наметавонанду поён меғалтанд. Ҳар қадар поён фуриянд, ҳамон қадар ба гармӣ дучор мешаванд. Дар ними роҳ об мешаванд. Ҳамин об борон аст, чӯраҷон!

ЖОЛА ЧИСТ?

- Воқеан, жола чист?
- Ҳамон саққочаҳои яхин баъзан то ба замин расидан пурра об намешаванд, яъне фурсати пурра об шудан намеёбанд ва ҳамчун ях лӯнда ба замин бармехӯранд. Ин аст жола!...

Таҳияи Маҳмуд Шарифзода ва Азизи Азиз

СУПОРИШ:

1. Саволу ҷавобҳоро хонед, таҷрибаҳоро гузаронед.
2. Аз матн калимаҳои ифодакунандаи аломати ашро рӯнавис кунед.
3. Обу ҳаворо мушоҳида намуда, 2-3 ҷумла нависед. Кӯшиш кунед, ки дар ҷумлаҳоятон калимаҳои ифодакунандаи аломати ашро бошанд.

ДАРСҲОИ 67 ВА 68

ИДИ РАМАЗОН

Дар моҳи Рамазон мусулмонон рӯза мегиранд ва нисбат ба моҳҳои дигар бештар қуръон мехонанд. Мусулмонон баъди як моҳи рӯзадорӣ Иди Рамазонро ҷашн мегиранд.

Иди Рамазон яке аз идҳои бузурги мо, мусулмонон, мебошад. Ҳар як оила барои хубтару беҳтар гузаронидани ид пешакӣ тайёри мебинад. Дар рӯзи ид рӯи дастурхони ҳар як хонадонро ҳалво, кулчаҳои қандин, чормағзу писта ва дигар нозу неъматҳо оро медиҳанд.

Рӯзи ид тамоми мардум либоси нав мепӯшанд ва

шодию хурсандӣ мекунанд. Махсусан, хурсандии кӯдакон ҳадду канор надорад. Хурду калон ба дари хонаҳои ҳамсоҷо рафта: “Оби ширин муборак, ба гузаштагони мову шумо раҳмат”, гӯён соҳибони хонаро бо ид табрик мекунанд.

САВОЛУ СУҶОРИШ:

1. Барои хуб гузаронидани Иди Рамазон падару модар ва аҳли оилаатон чӣ гуна тайёри мебинанд? Худи шумо чӣ?
2. Нақл кунед, ки Иди Рамазонро дар маҳаллаи шумо чӣ тавр ҷашн мегиранд?
3. Ҷумлаи охири матнро бори дигар хонед ва гӯед, ки он аз чанд калима иборат аст?
4. Аз сархати охир ду ҷумлаи аввалро рӯнавис кунед.

ДУ ШАЙХУ ЯК ДЕҲҚОН

(Афсона)

Ду шайх дар моҳи рамазон бо нияти зиёрати Макка ба сафар баромаданд.

– Роҳи мо хеле дур аст, ягон кас бори моро бардошта набарад, намешавад, – гуфт як шайх.

Ҳамин вақт як деҳқон омад.

– Ӯй, бандаи Худо, – гуфтанд шайхҳо, – мо рӯзадорему ба ҳаҷ меравем. Роҳи дароз тай карда, хеле хаста шудем. Ҳамин бори моро бурда деҳ, дар ин дунё роҳат мебинию дар он дунё ҷоят ҷаннат мешавад.

Деҳқон марди фақири гапдаро буд, сухани ду шайхи ришсафедро гардонда натавонист.

Шайхҳо пеш-пеш ва деҳқон бори онҳоро бардошта, аз ақиб равон шуд.

Намози шом қариб шуда буд, ки шайхҳо зери як дарах дам гирифтанд. Онҳо онтарафтар рафта, рӯ ҷониби қибла ба намозхонӣ сар карданд.

Ду шайх дар сари ҷойнамоз маслиҳат карда, ба деҳқон гуфтанд, ки ҳар сеямон то шом хоб мекунем.

Аз ғайб ҳукм шуд, ки ҳар кас хоби нек дида хезад, рӯзаашро кушода, як чиз-ним чиз мехӯрад. Хоб набинад ё хоби бад бинад, хӯрок намехӯрад.

Онҳо хоб рафтанд. Шайхҳо, ки монда шуда буданд

хобашон сахт бурду хобе надиданд.

– Аҷоиб як хобе дидаам, – гуфт як шайх бедор шуда. – Ба як аспи пешонасафеди қанотдори зину лаҷомаш заррин савор шуда, ба осмони чорум баромада, бо фариштаҳою малоикаҳо рӯза кушодам.

– Ин бисёр хоби нек, ин бисёр ҳоби нек, – гуфта шайхи дигар низ аз қояш хест. – Ман ҳам хоб бинам, худи фариштаҳою малоикаҳо аз осмони ҳафтум фаромада, маро бардор-бардор карда ба манзили худ бароварданд ва хуб меҳмондорӣ карданд.

Деҳқон чашмонашро молида хесту гуфт:

– Ин хоб не, ҳақиқат аст. Ман бедор будам, бо чашмони худ дидам, ки яктаатон ба аспи пешонасафед савор шуда, дигаратон рӯи дасти фариштаю малоикаҳо нишаста, ба осмон баромада рафтед. Ман танҳо монда, фариштаю малоикаҳо шумоёнро хуб зиёфат мекунанд гуфта, хӯрчинҳоро кушода шикамамо сер кардам. Шикамам сер шуду каме хобам бурд, лекин ҳеҷ хобе надидам.

Шайхҳо шитобон хӯрчинро кушода диданд, ки на тарбуз ҳасту на гӯшти яхнӣ, на нонҳои рағании ҷаззадор.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Шайхҳо аз роҳгузар чӣ хоҳиш намуданд?
2. Пеш аз кушодани рӯза ду шайх деҳқонро фиреб додани шуда, чӣ уфтанд?
3. Шайхи якум таъбири хобашро чӣ тавр баён кард?
4. Шайхи дуюм-чӣ?
5. Деҳқон чӣ гуфт?
6. Дар нақши шайхҳои якум, дуюм ва деҳқон бозӣ кунед.

ДАРСҲОИ 69 ВА 70

Машқи 334. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои мувофиқ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

ХОНГУЛ

Хонгул ҳайвони мебошад. Вай дар тан холҳои ... дорад. Хонгул ҷонвараки ... буда, гӯшташ ... аст. Хонгулро ба ... дохил кардаанд.

Калимаҳо барои истифода: гулмонанд, ваҳшӣ, базебу чусту чолок, Китоби Сурх, ширин.

Машқи 335. Матни зеринро хонед ва аломатҳои кабро номбар кунед.

Нӯлаки сурхаш - зебо,
Болу параш - қаҳрабо.
Ҷонвараки безавол,
Ҷонвараки хушнамо.

Н. Розик

ЛУҒАТ: *Безавол* - безарар.

СУПОРИШ: Матро рӯнавис намоед ва ба зер аломати ашӯ хашед.

ТҶҲҒҒИ НАВРҶЗ

(Афсона)

1

Бо фаро расидани айёми Наврӯз марде барои ҷашни Наврӯз миқдоре биринҷ, сабзӣ, гӯшт, мева харида, ба хона овард. Ба зан гуфт, ки онҳоро дуруст нигоҳ дор, барои Наврӯз овардаам.

Зан мақсади шавҳарашро нафаҳмида буд. Ӯ гумон кард, онҳо аз касест, ки Наврӯз ном дорад. Баъди чанд рӯз ӯ ба болои бом баромад ва бо асабоният ҳар сӯй фарёд мезад, ки "Ҳой, Наврӯз, ба ғазаби Худо гирифта шавӣ, биё, сабзита бубар, ки ҷойи маро танг кардааст".

Марди чолоке, ки аз роҳ мегузашт, ин суханро шунид ва ба соддагии зан пай бурд. Ӯ ба дари хона омаду гуфт, ки "Ман Наврӯзам ва барои савдоии худ омадам." Ҳар чӣ буд, зан ба ӯ дод ва нафаси сабук кашид.

Шабона шавҳар ба хона омад. Дид, ки аз савдоии овардааш чизе нест. Аз зан пурсид, ки чизҳои барои Наврӯз овардааш кучост.

Зан ҷавоб дод, ки онҳоро Наврӯз бурд. Мард чун борҳо соддалавҳии занашро дида буд, субҳи рӯзи дигар занашро

пеш кард.

Зани содда рӯ ба саҳро ниҳод. Ниҳоят, хаста шуду рӯи санге нишаст. Фарқи андеша буд, ки овозе ӯро ба худ овард. Дид, ки гурбае тарафи ӯ менигарад ва мияв-мияв мекунад. Гумон бурд, шавҳараш гурбаро назди ӯ фиристодааст, то ба хонааш баргардонад. Барошуфта гуфт:

– Бирав! Соҳибат равон кардааст?! Бахудо, ки аз ҷоям нахезам, бирав!

Як-ду соат баъд саге, ки аз он ҷо мегузашт, хира-хира ба тарафи зан нигоҳ кард. Зан ин бор гумон бурд, ки саг ҳам барои вай омадааст, ба саг гуфт:

– Бирав! Гурбаро равон кард, нарафтам. Боз туро фиристод? Бирав, бигӯяш, ки агар худаш наояд, дигар қадам дар остонаи дараш наместонам!

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Барои чӣ мард занашро аз хона пеш кард?
2. Зани содда гурбаро дида, чӣ гумон кард?
3. Зан тарафи саг чӣ гуфт?
4. Аз матн калимаҳои ифодакунандаи аломатҳоро рӯнавис кунед.

ДАРСҲОИ 71 ВА 72

2

Қарибҳои чошт буд, ки маркаби ташна ва гуруснае аз роҳ гузашт. Чун ба зан наздик омад, бо овози баланд ҳанг зад.

Ин бор зан бо нозу карашма гуфт:

– Ҳоло боз туро равон кард, ки биёй, ба зӯрӣ маро бибарӣ. Ман гуфтам-ку! То агар худаш наояд, аз ҷоям намечунбам.

Офтоб оҳиста-оҳиста дар паси кӯҳ нишаст, ки аз дур шутуре пайдо шуд. Шутур аз корвони шоҳӣ ақиб монда, роҳгум зада буд ва бо бори ҷавоҳирот сӯи зан омада, тарафи вай лаб мечунбонд.

Зан ба шутур гуфт:

– Ба мияв-мияви гурба нарафтам, ба ав-ави саг нарафтам, ба ҳанг-ҳанги хар нарафтам. Чӣ кор кунам, ки зӯрам ба ту, шутури гардандароз, намерасад!

Инро гуфту шутурро савор шуда, ҷониби хона равон шуд. Шаб ба хона расид. Чун шавҳараш берун омад, бо таачҷуб дид, ки зан бо шутури пур аз ҷавоҳироти корвони подшоҳӣ дар пушти дар истода, мегӯяд:

– Гурбаро равон кардӣ, наомадам. Сагро равон кардӣ, наомадам. Харро равон кардӣ, наомадам. Чӣ кор кунам, ки зӯрам ба ин гардандароз намерасид. Ана, ҳамроҳаш омадам.

Шавҳар дид, ки зани соддааш ин дафъа бо бори ҷавоҳирот омадааст, ўро ба хона роҳ дод. Дар субҳи Наврӯз ба хонаводае хурсандӣ омад. Бигзор, дар Наврӯз ба хонаводаи ҳар кадоми шумо ҳам як шутур бахту шодмонӣ ояд.

Муҳаммадраҳими Сайдар

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Зан тарафи ҳар чӣ гуфт?
2. Бегоҳӣ шутуре наздик омад, зан ба вай чӣ гуфт ва баъд чӣ кор кард?
3. Мард аз чӣ дар таачҷуб монд ва занашро чӣ хел қабул намуд?
4. Бачаҳои азиз, дар рӯзи иди Наврӯз табрики дӯстон ва хешонатонро фаромӯш накунед.
5. Аз матни афсона калимаҳои ифодакунандаи аломатҳоро рӯнавис намоед.

Машқи 336. Ба саволҳои зерин ҷавоб гардонед.

1. Паланг калон аст, гурба - чӣ?
2. Ранги пахта сафед аст, аз ангишт - чӣ?
3. Дарахти сафедор баланд мерӯяд, буттаи юған - чӣ?

СУПОРИШ:

1. Аломати ашӯи ҳар як ҷумларо муқоиса намуда гӯед, ки калимаҳо аз ҷиҳати маъно аз ҳамдигар чӣ фарқ доранд.
2. Калимаҳои муқобилмаъноро аз рӯи намунаи зер нависед ва савог гузоред.

калон — хурд

... — ...

... — ...

Машқи 337. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои мувофиқ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

ТИРУКАМОН

Пас аз борон офтоби ... аз таги абрҳо баромад. Тирукамони ... пайдо шуд. Вай бисёр ... аст. Бачаҳои ... тирукамонро бо завқ тамошо мекарданд.

Калимаҳо барои истифода: ҳафтранг, дурахшон, хушбахт, хушнамул.

Машқи 338. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери аломати ашё хат кашед.

ГУЛҲОИ НАВРӮЗӢ

Наврӯзи дилафрӯз омад. Дашту саҳро ба сар чодари рангин гирифт. Қатраҳои абр ба сари сабзаю гулҳои рангоранг об мепошанд. Насими форам мужда меорад.

Машқи 339. Матни зеринро рӯнавис намоед ва ба аломати ашё савол гузоред.

ИСПАНД

Испанд растании хушбӯӣ мебошад. Вай гулҳои калони зард ё сафед ва меваи гирдаи сертухм дорад. Испанд барои ҳазми хӯрок, сурфаи хушку тар дармон мебахшад.

ДАРСИ 73

Машқи 340. Ба калимаҳои зерин калимаҳои аз ҷиҳати маъно муқобилро ёфта нависед ва савол гузоред.

ширин — ...

нав — ...

равшан — ...

фарбеҳ — ...

мулоим – ...

рост – ...

сабук – ...

боинтизом – ...

Машқи 341. Матни афсонаро хонда, мазмунашро нақл кунед.

ДУ БУЗ

Ду бузи доно дар пайраҳаи борик вохӯрданд. Аз як тараф- ҷарии чуқур, аз тарафи дигар - кӯҳи баланди ростбаромада. Гузаштан мумкин нест.

Бузҳо рӯ ба рӯ хеле истоданд, фикр карданд. Ниҳоят бузи сафед ба зону хамида, ба танаи шахи баланд ҷафс шуд. Бузи сиёҳ бошад, аз болои вай оҳиста гузашта рафт. Бузи хобида ҳам аз ҷо хест ва ба роҳи худ равон шуд.

СУПОРИШ: Аз матн калимаҳои ифодакунандаи аломати ашӯро рӯнавис намоед.

ЛОЛА, ЛОЛА, ҲАЙ ЛОЛА

Лола, лола, ҳай лола,
Булбул омад ба нола.
Қаҳ-қаҳа зад кабки маст,
Аз сари кӯҳу ёла.
Кӯҳу чаман пурлола,
Боғу чаман пурлола,
Сӯи хона меоям,
Ду дасти ман пурлола.

Наврӯзи навбаҳор аст,
Пуштаҳо лолазор аст,
Ҳай-ҳай, чӣ хуш баҳор аст,
Ҳай-ҳай, чӣ лола зебо.
Дар кӯҳу дашту саҳро,
Шуд базми лола барпо,
Ҳай-ҳай, чӣ хуш баҳор аст,
Ҳай-ҳай, чӣ лола зебо.

Н.Розик

САВОЛ:

1. Дар шеър сухан дар бораи чиҳо меравад?
2. Дар бораи лола, булбул ва кабки маст чӣ гуфта шудааст?

Машқи 342. Матни зеринро рӯнавис кунед.

ФОХТАК

Фохтак паррандаи гӯлу нодон мебошад. Вай дар лонаи фотимачумчуқ ва булбул тухм мегузорад. Соҳибони лонаҳо

ба чӯчаҳо обу дон медиҳанд.

СУПОРИШ:

1. Маънои калимаи "гӯл"-ро муаллим мефаҳмонад.
2. Калимаҳои "парранда", "фотимачумчуқ"-ро ба ҳиҷоҳо ҷудо карда нависед. Гуед, ки барои чӣ калимаи "фотимачумчуқ" аз панҷ ҳиҷо иборат аст.

ДАРСИ 74

ИМЛО

ДАРСҲОИ 75 ВА 76

ХАЙР

Пагоҳии Соли нав яке аз истиқоматкунандагони кӯча, маҳалла, гузар ва ё деҳа суманак пухта, ба воситаи ягон аъзои хурдсоли оилааш ба хонаҳои дигарон мефиристад. Соҳибони ҳавлиҳо ин таомро бо мамнуният қабул мекунанд ва дар зиндагии хайркунанда хушиҳо орзу менамоянд.

Машқи 343. Матни зеринро рӯнавис намуда, ба зери аломати ашё хат кашед.

ПИСТА

Танаи писта аз пояҳои ғафсу борик иборат аст. Дар дохили донаки писта мағзи сершираву бомаззае ҷойгир аст. Меваи писта ду намуд дорад: яке, пистаи хандон ва дуюм, пистаи нокушода.

Пистаро барои муолиҷаи ҷигар, зардпарвин, сурфа, дарди меъда тавсия медиҳанд.

СУПОРИШ: Калимаҳои муқобилмаъноро номбар кунед ва савол гузored.

НАВРҶЗИ ФАРХУНДАПАЙ

Наврӯз, ки аслан аз калимаҳои тоҷикии “нав” ва “рӯз” иборат аст, маънии рӯзи навро дошта, барои тоҷикону эронӣёну афғонҳо, яъне халқҳои форсизабон ва аксари мардуми Шарқ оғози Соли Нав аст. Наврӯз ҳамон рӯзест, ки шабу рӯз баробар мешавад.

Бародар, рӯзи Наврӯзат муборак!

Баробар шуд шабу рӯзат, муборак!

Дар сарзамини тоҷикон Наврӯз ба оғози баҳор ва мавсими кишту кор рост меояд. Аз ин рӯ, Наврӯзро иди баҳор, иди деҳқон низ меноманд. Ин рӯз ба 21-уми моҳи март рост меояд. Фардои ин рӯз оғози Соли Нав аст.

Деҳқонон ба саҳро мебароянд. Мӯйсафедон нахустин чоши гандумро ба замин мекоранд. Фасли кишт оғоз меёбад...

Суннатҳои Наврӯз зиёданд. Як суннати некаш ин аст, ки дар Наврӯз одамон чизҳои кӯҳнаву нолозимро бароварда мепартоянд; хонаҳоро тоза мекунанд; либоси нав мепӯшанд; дар хона анҷоми нав ба кор мекоранд. Одамоне на танҳо хона, дилҳои худро низ тоза мекунанд. Ғаму кинаи кӯҳнаро аз дил берун меоранд. Онҳое, ки бо ҳам ҷанги буданд, оштии мекунанд, дар ин рӯз ҳама гуноҳи якдигарро мебахшанд. Соли Навро бо ниятҳои тоза пешвоз мегиранд.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Наврӯзро кай ид мекунанд?
2. Мардум дар саҳро ба кадом корҳо машғул мешавад?
3. Дар баҳор табиат либоси сабз мепӯшад, дар зимистон чӣ? Маъноии “либоси сабз”-ро шарҳ диҳед.
4. **Машқ:** Таҳлили имло.

Машқи 344. Аломат ва нишонаҳои фаслҳои солро муқоиса кунед ва гуед, ки онҳо аз ҳамдигар чӣ фарқ доранд?

1. Зимистон ҳаво хунук мешавад, тобистон - чӣ?
2. Дар зимистон шабҳо дароз мешаванд, дар тобистон - чӣ?
3. Шамоли баҳорӣ форам мевазад, аз тирамоҳӣ - чӣ?

ДАРСҲОИ 77 ВА 78

ТАКРОР ВА ҚАМЪБАСТИ ЧОРЯКИ III ЧОРЯКИ IV

ДАРСҲОИ 1 ВА 2

Машқи 345. Ҷумлаи зеринро рӯнавис кунед.

Себҳои хубонӣ, сурх, шоҳӣ, яҳак, пахтасеб, тиллоӣ ҳар яке хуштаъм ва сершарбат мебошад.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар ҷумлаи боло кадом хели себҳо номбар шудааст?

2. Ба ҳар як аломати ашё савол гузored.

3. Гуед, ки пас аз ҳар як калимаи ифодакунандаи аломати ашё чӣ гузошта шудааст.

4. Аз иҷрои ин машқ ба чӣ хулоса омадан мумкин?

Машқи 346. Ба саволҳо ба таври хаттӣ ҷавоб нависед. Пас аз ҳар як калимаи ифодакунандаи аломати ашё гузоштани вергулро фаромӯш накунед.

Анори
чӣ хел?

Қалами
чӣ хел?

Қадам
гов?

Намуна:

Анори ширин, ...

Қалами сурх, ...

Гови фарбеҳ, ...

Машқи 347. Шеърро ифоданок хонед.

АСАЛКАШИ СЕРКОР

Фасли баҳорон расад,
Сабзаю гулҳо дамад.
Занбӯр дараш кушояд,
Ба сайри гул барояд.

Аз гул ба гул мехезад,
Бӯи гулро мебезад.
Аз саҳар то вақти шом,
Меҳнат кунад беором.

Аз чиркинӣ мекоҳад,
Бӯи бад намехоҳад.
Атри гулро мечашад,
Хушбӯ асал мекашад.

Ин асалкаши серкор
Ҳарвақт ба мо мададгор.
Вай табиби олам аст,
Дармонбахши одам аст.

Аъзам Сидқӣ

СУПОРИШ:

1. Шаш сатри аввали матни шеърро рӯнавис намуда, ба зери ҳаракати ашё хат кашед ва савол гузored.
2. Шеърро азёд кунед.

МУФТХҶР

Падари Анварҷон якчанд оила занбӯри асал дорад. Вай ҳар сари чанд вақт қуттиҳоро кушода, аз назар мегузаронаду занбӯрҳои калон-калони фарбеҳашро чида мепартояд. Боре Анварҷон аз падараш пурсид:

– Дада, барои чӣ ин забӯрҳоро чида мепартоед?

– Чунки онҳо муфтхӯр, писарам.

– Дада, муфтхӯраш чӣ?

– Муфтхӯраш ҳамин, ки кор накарда, мехӯрад.

Занбӯрҳои майда ба ҷойҳои дуродур рафта, гарду шарбати гулҳоро бо худ оварда, хоначаҳояшонро пур мекунанд. Ин фарбеҳҳояшон бошанд, аз хонашон набаромада, муфтхӯрӣ мекунанд. Дар натиҷа, ба ҷои фоида зарар меоранд.

– Ин хелаш ганда-а?

– Албатта, ганда. Ана, ин кор мекардагиҳояш бақувват.

Ҳар чӣ қадар кор кунанд, саломатиашон ҳамон қадар нағшудан мегирад.

Анварҷон як ба дасту китфонаш нигоҳ карду аз падараш пурсид:

– Дада, ман чӣ кор кунам?

– Аз модарат пурс, ҳар чӣ кор фармояд, иҷро кун, – ҷавоб дод падар, табассумкунон аз қафои Анварҷон нигоҳ карда.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Падар ба чӣ кор машғул аст?
2. Анварҷон аз падар чӣ пурсид?
3. Падар "муфтхӯр"-ро чӣ тавр мефаҳмонад?
4. Шумо аз ин ҳикоя чӣ хулоса мебароред?
5. Аз матн калимаҳои ифодакунандаи аломати ашӯро рӯнавис намоед.

Машқи 348. Ҷумлаҳои зеринро рӯнавис кунед, ба аломати ҳар як ашӯ савол гузоред.

1. Бузи фарбеҳ, хароб, кӯҳӣ, хонагӣ.
2. Офтоби дурахшон, гарм, сӯзон, оламтоб.
3. Оби гарм, хунук, соф, ширин, талх, шӯр.

ДАРСҲОИ 3 ВА 4

БОДОМ

Бодомро муждарасони баҳор мегӯянд. Зеро бодом аз ҳама дарахтони мевадор пештар - охири февралу аввали март гул мекунад. Соле, ки ҳаво хушк ояд, бодом серҳосил мешавад. Чунки бодом рустании равшанидӯст ва ба хушкӣ тобовар аст.

Дар ҷумҳурии мо 5 хели бодом месабзад. Инҳо бодомҳои сиёҳдона, талхакбодом, сангбодом, бодомча, шириндона мебошанд.

Аҷдодони мо бодомҳои маҳаллиро ба бодомҳои серҳосилу хушнасл пайванд мекарданд. Аз ин ҷост, ки чанд навъи хуби бодом ба вуҷуд омадааст: pistaбодом, качакбодом, азимбой, қоғотӣ.

Бодомро аз донакаш зиёд мекунанд. Вале ниҳоли аз

донак сабзида хасак мешавад. Бинобар ин ба ниҳоли бодоми хасак навъи бодомҳои шириндонро пайванд мекунанд, ки баъди 2-3 сол ҳосил медиҳанд. Бодом 60-100 сол умр мебинад ва соле 60-80 кило ҳосил медиҳад.

Бодом гулҳои хушрангу назаррабо ва меваи ширину серғизо дорад.

Хусусияти давобахшии бодомро ҳанӯз Абӯалӣ ибни Сино муайян карда буд. Мағзи талхи бодом ба касалии гурда, ҷигар ва кушодани рағҳои хунгард шифо мебахшад. Марҳами аз мағзи кӯфтаи бодому асал тайёршуда барои захм ва шукуфа давост. Қиёми решаи бодом давои дарди сар аст.

Мағзи бодом бештар рағну қанд дорад. Онро дар саноати қаннодӣ фаровон истифода мебаранд.

Имомназар Қудратов

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Дар маҳалҳои шумо кадом навъи бодом мерӯяд?
2. Оё шумо аломат ва хелҳои дигари бодомро медонед?
3. Сархати панҷуми матро рӯнавис кунед ва ба аломати ашё савол гузоред.

Машқи 349. Бозии “Ана дӯсти ман!”. Аз сутуни дуюм калимаҳои мувофиқро интихоб карда, ба калимаҳои сутуни аввал алоқаманд намуда нависед.

Номи ашё:

Куртаи
ҳавои
себи
рӯбоҳи
булбули

Аломати ашё:

ширин
абрнок
ҳилагар
хушхон
нав

СУПОРИШ: Ба ашё ва аломати онҳо савол гузоред.

Машқи 350. Аз матни “Бодом” танҳо бодом ва хелҳои онро рӯнавис намоед. Фаромӯш накунед, ки ҳар як калимаи ифодакунандаи аломати ашё бо вергул ҷудо карда мешавад.

Намуна:

Бодомҳои сиёҳдона, ...

Машқи 351. Аз матни шеъри зерин Ватан ва аломатҳои онро рӯнавис кунед ва савол гузоред.

Намуна:

Ватани нозанин, хуб, ...

ВАТАН

Эй ватани нозанин,
Хубу дилорой ту.
Монанди модари ҷон
Аз ҳама зебой ту.

Азизию муқаддас,
Ҷону дили мой ту.
Бо ин ҳама бузургӣ
Дар дили мо ҷой ту.

Қурбон Муҳаммадӣ

СУПОРИШ: Шеърро азёд кунед.

Машқи 352. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери ҳаракати одамон хат кашед.

МАКТАБИ КЌҲНА

Падарам ба назарам хеле одами калон намуд. Ман ўро ҳатто аз мактабдор ҳам донотар ва зўртар дониستم. Мактабдор ба яке аз бачагони пешқадам амр дод, ки маро ёд диҳад.

Садриддин Айни

ДАРСҲОИ 5 ВА 6

ЗАРДОЛУ

Хусусияти давоии зардолу аз замони қадим маълуму машҳур аст. Зардолу равшан ва қанду сафедаи фаровон дорад. Ҳатто аз мағзи талхаш равшани хӯроки тайёр мекунад. Пӯсти донакаш дар саноати кимиё барои истеҳсоли сиёҳӣ (туш) ва дорувор истифода мешавад.

Дарахти зардолу яке аз аввалинҳо шуда бо гули сафеду нилубиаш баҳорро истиқбол мегирад. Вай танаи саҳт, пӯстлохи дағал, чӯби вазнину лағжонаки ялаққосӣ дорад.

Ватани зардолу аслан Хитой аст. Аҷдодони мо онро чор ҳазор сол инҷониб парвариш карда, даҳҳо хели наваширо ба вуҷуд овардаанд. Хелҳои аҳрорӣ, бобой, офтобӣ, моҳтобӣ, рухи ҷонон, қандак, ҷавпазак, хасак, кошифӣ, ғӯлингӣ, хурмой ва бисёри дигар аз ҳамин қабил аст.

Зардолуҳои беҳтарини олам дар боғҳои водии Зарафшону Фарғона мерӯянд. Дар ҳама ҷо зардолуи Исфараю Конибодом, Хуҷанду Мастҷоҳ ва Айнию Панҷакентро таъриф мекунад. Дар ин манзилҳо бориш каму ҳаво гарм мешавад. Охир, зардолу гармидӯст аст, аз гармӣ шира мегирад. Шамол ба гардолудшавии гулҳояш мусоидат мекунад. Хулоса, обу замин ва боду ҳавои ин мавзеъҳо ба зардолу парварӣ бисёр мувофиқ аст.

Ниҳоли зардолу зуд ба воя мерасад ва баъди се-чор сол мева медиҳад. Зардолуро агар нағзакак нигоҳубин кунем, сад сол умр мебинад.

Имомназар Қудратов

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Ҳоло фасли баҳор аст. Дар водихо зардолу аз гул фаромадасту дар ноҳияҳои наздикӯҳӣ нав муғча мекушояд. Бигӯед, ки сабаби ин дар чист?
2. Мушоҳида кунед ва гӯед, ки дар маҳалли шумо кадом хелҳои зардолу мерӯянд.

3. Оё шумо ягон дарахти зардолу шинондаед?
4. Аз матн калимаҳои ифодакунандаи аломати ашёро нависед.
5. Чаро баъзе калимаҳо бо ҳарфи калон сар шудаанд?

Машқи 353. Матни зеринро хонед. Гӯед, ки рафтори кадоме аз ин ду шахс ба шумо маъқул - аз Ҳалим ё Нодир. Барои чӣ?

Н У Р И Н О Д И Р

Бӯйи муаттари сабза ва гулҳои хушбӯйи баҳори пурсаховат ба машом мерасид. Арӯси сол заминро замонро ҷомаи сабз мепӯшонд...

Нуринисо ба манзараҳои зебо назар карда, худбахуд мегуфт:

“Ҳалим як одами бекорхӯча, дағал, худбин аст. Нодир бошад марди хоксор, меҳрубон, меҳнатдӯст мебошад”.

Хайрулло Раҳимов

СУПОРИШ: Аз матн танҳо номи ашёю одамонро бо аломатҳояшон рӯнавис намоед ва савол гузоред.

Намуна:

Бӯйи муаттар, гулҳои хушбӯй, одами бекорхӯча, ...

Машқи 354. Аз матни “Зардолу” номи мамлакат, водиҳо, шаҳру ноҳияҳоро рӯнавис кунед.

Машқи 355. Матни шеърро рӯнавис намуда, ба зери аломати ашё хат кашед.

Қ И С С А

Очаҷон, як қисса гӯ,
Як қиссаяки хушрӯ.
Як қиссаи наву соз,
Қиссаи дуру дароз.
Очаҷон, як қисса гӯ,
Дар ин қиссаяки ту

Гурбаю муш набошад,
Заргӯш бегӯш набошад,
Хирсак нодон набошад,
Оҳу ҳайрон набошад,
Рӯбаҳ бедум набошад,
Айёру шум набошад...

Гулчеҳра Сулаймонова

ДАРСҲОИ 7 ВА 8

НИШОНАИ УМР

Бобои Ҳасан фарзанд нашошт. ӯ дар деҳаҳои дурдасти ноҳияи Норақ ва кӯҳу пуштаҳои беоб боғ бунёд намудааст, то ки ба ҷои фарзанд аз худ нишонае гузорад. Ба Ҳасан Толибов аз талу тепаҳои зодгоҳаш - Сари Камар як миқдор замин ҷудо намуданд. ӯ кори хайро аз шинонидани себҳои ҷангалӣ оғоз намуд. Баъди ду сол боғбони ҷавон ҳамаи дарахтонро пайванд кард. Боғи калоне бунёд шуд.

Бо дастони сеҳрангези бобои Ҳасан дар деҳаҳои Тутқавул, Кибил, Даҳана, Дӯконӣ, Чортут, Чинор, Ҷуруҷ дарахтони мевадори гуногун шинонида шудааст.

Боғбон бо усули пайвандкунии адади дарахтони мевадорро сол то сол зиёд кардааст. ӯ ҳатто дар ниҳоли бодом шохчаи олуболу ва дар дӯлона навадаи мурудро кундапайванд намуда, навъҳои хуби олуболу ва мурудро ба вучуд овардааст.

Шодравон бобои Ҳасан зиёда аз 40 сол машғули дарахтшинонӣ буд. Аз ин рӯ, дар Норақ ӯро Ҳасани Пайвандгар меномиданд.

Ҳусейн Мирзоев

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Барои чӣ бобои Ҳасан касби ниҳолпарвариро интихоб намудааст?
2. Барои ба вучуд овардани навъҳои беҳтарини мевачот бобои Ҳасан аз кадом восита истифода бурдааст?
3. Шумо кадом намудҳои пайвандкуниро медонед ва ё дидаед?
4. Барои чӣ дар аввали калимаи "Пайвандгар" ҳарфи калон навишта шудааст?
5. Сархатҳои дуҷум ва охири матнро рӯнавис намоед. Ба зерини номи ашёю аломатҳои хат кашед.

ХОБИ ХАЗИНАБОН

Аз посбонони хазина яке назди шоҳ омад ва гуфт:

- Хобе дидам, агар фармон бошад, арз бикунам.

Шоҳ рухсат дод.

Он посбон ба гуфтани хоби дарозе оғоз кард. Вай мегуфту мегуфт. Вақте ки посбон суханаширо тамоm кард, шоҳ фармон дод:

- Инро аз посбонии хазина озод кунед.

Аз шоҳ пурсиданд:

- Чаро чунин кардӣ?

Дар ҷавоб гуфт:

- Ин қадар хобе равад, ки чунин хоби дарозе бинад, посбонии ӯ чӣ манфиат дорад?!

Авфии Бухороӣ

САВОЛ:

1. Чаро шоҳ хазинабонро аз посбонӣ озод кард?
2. Аз мазмуни ҳикоя ба чӣ хулоса омадан мумкин?

Машқи 356. Матни зеринро хонед. Калимаҳои ифодакунандаи аломати ашӯро номбар кунед.

ХОТИРАҲОИ ТОБИСТОН

Ҳавои форам. Саҳрои васеъ, боғҳои дилкушо ва қирҳои зебо орошта гардидаанд. Рӯи онҳо бо алафҳои кабуд, гулҳои сурх, киштаҳои гуногун ва бо пахтаи сафед пӯшонида шудааст. Шапалакҳои сурх, сиёҳ, зард, сафед парида мегарданд. Паррандаҳо ба деворҳои пасту баланд, бомҳо ва ба рӯи гулҳои рангоранг менишинанд, бо овозҳои шӯх месароянд.

Садриддин Айни

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ҷумлаи чоруми матнро рӯнавис кунед.
2. Дар ҷумлаи навиштаатон кадом рангҳо номбар шудаанд?
3. Ба калимаи "шапалакҳо" ва ранги онҳо савол гузоред.
4. Чаро пас аз ҳар як калимаи ифодакунандаи ранги ашӯ вергул гузошта шудааст?

АФАНДӢ ВА МОӢӢ

(Л а т и ф а)

Рӯзе Афандӣ гурӯҳи одамонро дид, ки моҳӣ мехӯранд. Афандӣ ба назди онҳо омад. Гурӯҳи одамон моҳиҳои калонро зуд пинҳон карда, моҳичаҳоро пеши ӯ гузоштанд. Афандӣ, ки ҳамаи инро дида буд, гуфт:

- Ман ҳозир ҷазои ин моҳичаро медиҳам. Вай падари маро, ки дар об ғарқ шуда буд, хӯрдааст.

Афандӣ моҳичаеро ба гӯшаш наздик бурда, баъди лаҳзае гуфт:

- Ин моҳича қасам мехӯрад, ки падари маро ӯ не, ана он моҳиҳои калон хӯрдаанд. Аз онҳо қасоси падаратро гир, - мегӯяд.

Аз ин қавл ҳозирон хандиданд ва ноилоҷ табақи моҳиҳои калонро ба пеши Афандӣ гузоштанд.

Машқи 357. Матни зеринро рӯнавис намуда, ба зери калимаҳое, ки ранги ашӯро мефаҳмонанд, хат кашед.

ПАРАСТУ

Парастуҳо болу думи тез дошта, хушпарвоз мебошанд. Онҳо ранги сафед, кабуд ва хокистарранг доранд. Парасту паррандаи чусту чолок ва фоидаовар мебошад. Тухми парасту асосан ранги сафед, баъзан холҳои сурх ё сиёҳтоб дорад.

ДАРСҲОИ 9 ВА 10

РАҲМХҶРӢ

Ба кӯҳи Мевағул лолачинӣ рафтем. Ман, аз ҳама пеш, ба теппае баромадам. Ногоҳ чашмам ба море афтид. Мор дар байни алафҳои зардшуда мехобид. Мори ало, калон, сараш ғафсу думаш борик. Ман аз мор тарсидам. Хам шуда бинам, ба тани вай сими борике печондагӣ, баданаш хуншор...

Онро ба соя гирифтам. Аммо барои симро аз бадани мор чудо кардан хеле овора шудам. Бадани мор ғализу ях барин. Шояд дарди ҷароҳат бошад, мечунбиду ба худ мепечид. Саи

шикориамон – Ҳушёр ба ду пои ақибаш нишаста, ба ҳаракатҳои мор назора мекард.

Ҳушёр мисли хурӯси ҷангӣ якбора ба сӯи мор ҷаҳид. Нигоҳ кунам, мор ба поям печидааст. Даҳонаш кушодаву чизе ба монанди мехчаи нӯгтез намоён. Сағ мехост морро газида, бо пояш пахш кунад...

– Нарас, Ҳушёр, нарас! – хитоб кардам.

Ин дам аз паси қулла гурӯҳи бачагон ва муаллимамон намоён шуданд. Ҳодисаро ба онҳо нақл кардам. Муаллим хавотиромез сар то пои маро нигоҳ кард. “Мор ягон зарар нарасонд?” – пурсид ӯ. Баъд сари Ҳушёрро навозишкорона силакунон: “Бачаҳо, наздиктар биёед, ба ман гӯш кунед” – гуфт.

– Аввал ин ки, ба кӣ некӣ карданро доништан лозим. Морон ҳар хел мешаванд. Морҳои заҳрнок хеле хавфноканд, хусусан, ба онҳо даст кобеду азоб диҳед, заҳрашон марговар аст... Фаҳмидед, бачаҳо? Сонӣ, гӯш кунед, гоҳ ба касофати як кас каси дигар мемонад: мисолаш ана ҳамин воқеа, – сӯи мори ниммурда ишора кард муаллим. – Морро кадом як бачаи шӯҳ азият додааст. Лекин Бахтиёр ба он некӣ кунам гуфта, симро аз баданаш гирифтани шавад, мор ба пои ӯ печида, заҳрашро гузаронидани шудааст... Хайрият-е, агар мӯзаат намебуд, рӯй додани фалокат аниқ буд!...

Бачаҳо гоҳ ба поям, ки мӯзаи кирзаи ақоямро пӯшида будам ва гоҳ ба мор бодикҷат нигоҳ мекарданд.

Аз даҳони кушодаи мор забончаи дарафшмонандаш намоён буд.

Маҳкам Пӯлод

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Бачаҳо ба кӯҳи Мевағул барои чӣ рафтанд?
2. Бахтиёр морро дар чӣ ҳол мебинад?
3. Ҳушёр чиро мушоҳида мекунад?
4. Муаллим дар бораи морон чӣ нақл кард?
5. Чаро мор ба пои Бахтиёр печида ӯро нагазид? (Ба некӣ некӣ, мӯза ё қарахтӣ?).
6. Ҷумлаҳои 4, 5, 7 ва ҷумлаи охири матнро рӯнавис кунед ва ба калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё савол гузоред.

Машқи 358. Матни зеринро рӯнавис намуда, калимаҳое, ки ранги ашёро мефаҳмонанд, номбар кунед ва савол гузored.

СОЧ

Сочҳо дорои минқори рост, дарозу борик ва пару боли гуногунранг мебошанд. Онҳо тухми кабудӣ сабзтоб доранд. Чӯзаҳояшон дорои ранги хокистарӣ ё бӯр мебошанд. Сочҳои гулобиранг ҳар гуна ҳашароти зараррасонро нест мекунад.

Машқи 359. Ба калимаҳои зерин калимаҳои муқобилмаъно ёфта нависед.

хушруй – ...

гарм – ...

сафед – ...

рост – ...

борик – ...

дароз – ...

СУПОРИШ: Аз калимаҳои боло истифода бурда, ҷумлаҳо тартиб диҳед ва нависед.

Машқи 360. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери аломати ашё хат кашед.

БУНАФША

Бунафша гиёҳи алафӣ ё нимбуттагӣ аст. Вай барги дилмонанд ё гурдашакли думчадор дошта, гулаш дорои ранги бунафш, зард, сафед мебошад.

Чойи бунафшагин хеле хушбӯ мешавад ва роҳи нафасу гулӯро тоза мекунад.

ДАРСҲОИ 11 ВА 12

МУҲАЛЛАБИ АЙЁР

Дар Хуросон Муҳаллаб ном айёри некмард ва маъруф буд. Рӯзе Муҳаллаб ба сафар баромад. Дар роҳ пӯсти харбузаро зер кард. Пояш билағжиду афтод. Ӯ корди тез баркашид ва пӯсти харбузаро пора-пора кард. Чокарон ӯро гуфтанд:

- Эй хоҷа, ту як одами бузург ва айёри, шарм намедорӣ, ки пӯсти харбузаро бо корд мезанӣ?

Муҳаллаб гуфт:

- Маро пӯсти харбуза афтонд. Ман киро бо корд занам? Он чӣ маро афтонд, душман ӯ буд. Ҳар кӣ душманро бечазо монад, зуд хор гардад.

Унсурулмаолии Кайковус

ЛУҒАТ: *Чокар* - хизматгор, фармонбардор.

СУПОРИШ:

1. Матни ҳикояро бодикқат хонед ва нақл намоед.
2. Аз матн ҷумлаҳои 1, 5 ва 6-умро рӯнавис кунед ва ба зери аломати ашӯ хат кашед.

ҲАЙКАЛ

Марди камбағале дид, ки дар яке аз майдонҳои шаҳр ҳайкалро мегузоранд. Ӯ аз коргаре пурсид:

- Ин ҳайкали кист?
- Ҳайкали як мусиқишиноси машҳур.
- Барои сохтани муҷассамаи ӯ чӣ қадар пул ҷудо кардаанд?
- Даҳ миллион доллар.
- Валлоҳ, ман ба ними ин пул розӣ ҳастам, ки тамоми умр ин ҷо рост биистам, - гуфт марди камбағал.

РАСТАНИИ АҶИБ

Ман як рӯз ба истироҳатгоҳ растаниро овардам, ки гулҳои зарди он бӯйи хуш дошт. Пирамарде ин растаниро

дар дасти ман дида пурсид:

- Ин чӣ, писарам?
- Растанӣ, - ҷавоб додам ман.
- Номаш чӣ?

Ман ба ин савол ҷавоб дода натавонистам, зеро чӣ ном доштани онро ба ман ҳеҷ кас нагуфта буд.

- Ин растаниро "Бӯи модарон" меноманд, - гуфт Пирамард.

Дар гузашта дар ҷойҳои мо, дар кӯҳистон духтур набуд. Мо худамонро бо ҳар гуна растаниҳо муолиҷа мекардем. Гули "Бӯи модарон" ба бисёр дардҳо даво мебахшад. Пирамард гуфт, ки агар ин растаниро дар об ҷӯшонем, аз ҷойи кабуд фарқ намекунад, ҳамин тавр бомазза ва хушбӯӣ аст.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Пирамард чиро пурсид?
2. Ӯ чӣ нақл кард?
3. Шумо дар бораи гиёҳҳои шифобахш чӣ медонед?
4. Аз матн аломати ашёро рӯнавис кунед.

Машқи 361. Матни зеринро хонда, мазмунашро нақл кунед. Кӯшиш намоед, ки дар нутқатон аломати ашёро истифода баред.

НУРИ НОДИР

Ҳаво ором, гарм, бешамол буд. Духтарчаи рӯйборики сурхпӯш, ки Зебӣ ном дорад, ба сӯи Норак меомад. Зебӣ дар лаби об истода, бо оби софи хуноки дара рӯяшро шуст. Аз болотари дара кабки хушнавое мехонд. Зебӣ ба хониши ин паррандаи дилрабо гӯш медод. Баъд ӯ бо хотири хуш ва табъи болида шитобон роҳашро давом дода, ба назди акааш Нодир рафт.

Хайрулло Раҳимов

СУПОРИШ:

1. Танҳо номи ашёро бо аломатҳояшон номбар кунед ва савол гузored.
2. Аз матн ҷумлаҳои сеюм, чорум ва панҷумро рӯнавис намуда, ба зери ҳаракатҳо хат кашед.

Машқи 362. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба калимаҳои ғолиқонандаи аломати ашё савол гузоред.

БОБУНА

Бобуна дорои бӯи тез буда, хусусияти давоӣ дорад. Бобуна дар замини регдор ва санглох мерӯяд. Барои муҳофизати чунин гиёҳи давобахш онро решакан накунед.

ДАРСИ 13

АГАР МАЙЛИ ПАРВОЗ ДОРӢ...

Як тасаввур бикун, одами сайёраи дигар чӣ шаклу намуд дорад? Сайёраи дигар, сайёраи дуре, ки асрорашро аз мо ниҳон медорад... Одамон сол то сол тавонотару донотар мешаванд. Шояд рӯзе расад худи ту киштии кайҳоние сози, ба умқи кайҳон рафта, он сайёро биёбӣ.

Калимаи “кайҳон” дар забони юнонӣ маънии тартибот ва зебоиро ҳам дорад. Бубин, ки осмони пурситора чӣ сон зебост. Аммо ту шояд бидонӣ, ки бе донишу мардонагӣ наметавон кайҳоннавард шуд. Нахустин одаме, ки замини моро аз кайҳон бидид, Юрий Гагарин буд. Ин воқеа субҳи 12-уми апрели соли як ҳазору нӯҳсаду шасту як ба вуқӯъ омад. Аз ҳамин рӯ, дар ҳама олам ин рӯзро чун рӯзи кайҳоннавардон қайд мекунанд.

Юрий Гагарин ҳамагӣ якуним соат парвоз кард. Ҳоло бошад, кайҳоннавардон моҳҳои дароз парвоз карда, дар истгоҳҳои кайҳонӣ кор мекунанд.

Ҳама кайҳоннавардон мисли Юрий Гагарин, пеш аз ҳама, устоди касби худ, аълочиёни парвозанд. Пеш аз тайёрӣ барои парвоз кайҳоннавардон аз назари духтурони саҳтгир мегузаранд. Роҳи кайҳон танҳо барои одамони аз ҳама солим кушода мешавад. Аз ин рӯ, варзиш беҳтарин

мададгори ҳамаи кайҳоннавардони оянда аст.

Тарзи идораи киштии кайҳонӣ, асбобҳои он хеле мураккабанд. Роҳи кайҳон низ беҳавф нест. Бинобар ҳамин, кайҳоннавард ҳама чизро бояд донад, аз ҳама илмҳо бояд бохабар бошад. Дидӣ, чӣ гуна душвор аст кайҳоннавард шудан!

Душвор аст, аммо мумкин. Зеро меҳнату муҳаббат одамро ба ҳама мартабаҳо мерасонад. Агар ягон вақт ба сӯи ситорагон парвоз карданӣ бошӣ, инро дар ёд бидор!

Гулбаҳор Мирзоева

ЛУҒАТ: *Умқ* - чуқурӣ.

Мартаба - мансаб, мақсад.

САВОЛ:

1. Замин аз дигар сайёраҳо бо чӣ фарқ мекунад?
2. Аввалин шахсе, ки дар ҷаҳон ба кайҳон парвоз кард, кист?
3. Барои кайҳоннавард шудан чӣ хел будан даркор?
4. Кадоме аз шумо майли кайҳоннавард шудан доред?

ДАРСИ 14

ИМЛО

7. ҶУМЛА

ДАРСҲОИ 15 ВА 16

Машқи 363. Аз рӯи мазмуни расм нақл кунед. Гуед, ки нақлатон (нутқатон) аз чанд ҷумла иборат аст.

Нутқи (нақли) мо аз ҷумлаҳо иборат аст.

Машқи 364. Матни зеринро хонед ва рӯнавис намоед:

Баҳор омад. Гулҳо шукуфтанд. Шапалакҳо парвоз мекунанд. Лола шапалак медорад.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар матн чанд ҷумла ҳаст?
2. Ҷумлаи якумро хонед.
3. Ҷумлаи дуум, сеюм, чорум кадомҳоянд?
4. Ин ҷумлаҳо пайиҳам омада, нақбро ташкил медиҳанд.
5. Аз иҷрои ин машқ хулоса бароред.

Машқи 365. Матни зеринро рӯнавис кунед. Гӯед, ки дар матн ҳамагӣ чанд ҷумла ҳаст.

ИД ДАР МАКТАБ

Мақтаби мо ид дорад. Карнайҷӣ менавозад, нағорачӣ нағора мезанад. Зубайда мерақсад. Одамон базмро бо завқ тамошо мекунанд. Базми имрӯза хуб гузашт.

ТОРТАНАКИ ХИРА

(Афсона)

1

Дар замонҳои қадим дар доманаи кӯҳе тортанакон мезистанд. Онҳо бо тӯрбофӣ ном бароварда буданд. Тӯри бофтаи онҳо мисли ресмони абрешим нарм ва бадошт буд.

Тортанакҳо ҳафт додарон буданд. Онҳо аз пагоҳ то бегоҳ тӯр мебофтанд. Тӯри онҳоро як мӯйсафеди моҳигир бурда, ба моҳигирони дигар медод. Азбаски тӯри тортанакҳо сабук, бадошт ва барои моҳигирӣ хеле мувофиқ буд, дар шаҳр овоза пайдо кард.

Аввали баҳор айнаи авҷи моҳигирист. Ҳамин вақт тортанакҳо ҳам серкор мешуданд. Бародари калонӣ андак танбал буд. Бинобар ин, ӯро тортанаки хира мегуфтанд.

Як рӯз бародари хурдӣ аз қафои тортанакӣ калон поид,

то фаҳмад, ки акааш бо чӣ кор машғул мешавад. Акааш аз хона баромад. Тортанаки хурдӣ низ аз паси вай рафт ва дере нагузашта шоҳиди мулоқоти аҷиб шуд.

Тортанаки калонро мори дар гӯшҳояш ҳалқаҳои тилло овезон пешвоз гирифт.

Баъд онҳо сӯи буттае рафтанд, ки дар таги он ҷонварҳои дигар ҳам буданду занбӯри сиёҳи захрнок суруд мехонд.

Тортанаки хира аз паҳлуи рости мори алои зебо нишаст.

Иштирокчиёни базм ҳама ҳашароту хазандаҳои захрнок буданд.

Тортанаки хурд хиратабъ ба хона баргашт. Вале ба бародаронаш чизе нагуфт. Вай нахост таъби бародарони дилсофу меҳнатдӯсташ низ хира шавад.

Рӯзҳо мегузаштанд. Бародари калонӣ ҳамонро аз пайи айшу ишрат буд, торафт гандатару бепарвотар мешуд.

Боре ӯ бо бародаронаш зистан нахосту аз хона баромада рафт. Ҷӯраҳои деринаи худ – занбӯри сиёҳ, ғунда, мори афъиро ёфтӯ ҳамроҳи онҳо дар дашту биёбон умр ба сар бурд...

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Тортанакон аз рӯи кадом ҳунари худ ном баровардаанд?
2. Чаро бародари калонии тортанаконро хира мегуфтанд?
3. Сирри тортанаки хира чӣ хел ошкор шуд?
4. Ҷӯраҳои тортанаки хираро номбар кунед.
5. **Машқ:** Таҳлили имло.

ДАРСҲОИ 17 ВА 18

ПУШАЙМОНӢ

2

Рӯзе аз рӯзҳо тортанаки хира ёд аз бародаронаш карду баргашт. Вале аз шарм ҷуръати ба назди онҳо даромадан надошт. Ногоҳ аз кучое мӯйсафеди моҳигир пайдо шуд.

– Ҳа, тортанаки хира, омадӣ?

– Омадам, – гунаҳкорона сар ҳам кард тортараки хира. –

Ман хатоямро фаҳмида, пушаймон шудам. Ман дигар аз бародаронам ҷудо намешавам!

Моҳигир тортанакро ба хона даровард. Додарон бародари худро дида, шод гаштанд.

Мӯйсафед ба бародарон гуфт:

– Ҳамаатон аҳл шавед, меҳнат кунед. Бигзор тортанаки хира ваъда диҳад, ки дигар фиребгарию қаллобӣ намекунад.

Тортанаки хира ба мӯйсафеди моҳигир ташаккур гуфт. Ваъда дод, ки минбаъд ба базми мору каждум, ғундаю занбӯр намеравад, ҳамроҳи бародаронаш ба меҳнати софдилона машғул мешавад.

Тортанаки хира дар қавлаш устувор монд. Аз ҳамон рӯз ҳафт додарон зимистону тобистон тор танида, баҳри мӯйсафеди барнодили моҳигир тӯри рангоранг мебофтанд.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Тортанаки хира аз чӣ пушаймон шуд ва моҳигир ба ӯ чӣ гуна ёрӣ расонид?
2. Мӯйсафеди моҳигир ба бародарон чӣ насиҳат кард?
3. Тортанаки хира дар назди мӯйсафеду бародаронаш чӣ ваъдаҳо дод?
4. Ҷумлаҳои 8,9 ва 13-умро рӯнавис кунед. Бигӯед, ки ҳамагӣ чанд ҷумла навиштед.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Хатчаҳои нақшаи зери расм чиро мефаҳмонанд?
2. Пас, ин ҷумла аз чанд калима иборат будааст?
3. Акнун ба расм нигоҳ карда, мувофиқи нақша ҷумла гӯед.
4. Дар ҷумлаи гуфтаатон чанд калима ҳаст?
5. Калимаҳои яқум, дуюм, сеюм кадомҳоянд?

Машқи 366. Матни зеринро рӯнавис кунед. Калимаҳои ҷумлаи сеюмро дар нақша нишон диҳед.

Дар боғи мо як дарахти себи пир ҳаст. Вай ба замин хеле чуқур реша давондааст.

Баҳорон офтоб заминро гарм мекунад. Решаҳои себи шираи заминро ҷаббида, ба тана, навда, шох ва баргҳо медиҳанд. Ҳосил фаровон мешавад.

Машқи 367. Матни зеринро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Ба хотир оварда гӯед, ки дар аввали номи (лақаби) ҳайвонҳо чӣ хел ҳарф навишта мешавад. Лақаби зоғча, гурба ва сагро рӯнавис намоед.

З А Н Г Ё Л А

Ман як зоғча харидам. Мо ба зоғча обу дона додем. Зоғча хеле ҷон гирифт. Зоғча маро нағз медид.

Бачаҳо ду зангӯлачаро ба ду пой зоғча бастанд. Мо ба вай Зангӯла ном додем.

Зангӯла ду ошноӣ дигар ҳам дошт. Якеи он гурбаи Мошӣ буд, дигарӣ сағи ҳавлиамон Абҷир. Зангӯла бо Мошиву Абҷир бозӣ мекард.

Раҳим Ҷалил

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ҳикояча аз чанд ҷумла иборат аст?
2. Дар ҷумлаи панҷум чанд калима ҳаст?
3. Калимаҳои ҷумлаи шашумро бо тартиб номбар кунед.

Машқи 368. Матни зеринро рӯнавис намоед. Ба зери калимаҳои ифодакунандаи номи ашё хат кашед ва савол гузored.

Тортанакҳо тӯрбофӣ мекарданд. Тортанаки калонӣ танбал буд. Бинобар ин, ӯро тортанаки хира мегуфтанд. Вай ваъда дод, ки минбаъд ба базми мор, каждӯм, ғунда, занбӯр намеравад.

МАРДИ БУЗУРГҲИММАТ

Ҳотами Тойро гуфтанд:

– Аз худ бузургҳимматтар дар ҷаҳон дидаӣ ё шундаӣ?

Гуфт:

– Бале. Рӯзе барои шоҳони араб чихил шутур қурбонӣ карда будам. Пас ба ғӯшаи саҳрое ба ҳоҷате берун рафтам. Ба ҳаркаше вохӯрдам, ки пушторай хор меомад.

Гуфтамаш:

– Ба меҳмони Хотам чаро наравӣ, ки халқе сари дастархони пурнозу неъматӣ ӯ гирд омадаанд?

Гуфт:

Ҳар кӣ нон аз амали хеш хӯрад,

Миннат аз Ҳотами Той набарад.

Ман ӯро ба ҳиммату ҷавонмардӣ аз худ бартар дидам.

Саъдии Шерозӣ

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Чаро Ҳотами Той хоркашро аз худ бузургҳимматтар ҳисобидааст?
2. Мазмуни ҳикояро нақл кунед.

Машқи 369. Аз рӯи расмҳо ҷумла тартиб диҳед.

Маҳмуд...

Моҳӣ...

САВОЛ:

1. Дар ҷумлаи аввал сухан дар бораи кӣ меравад?
2. Дар ҷумлаи дуюм сухан дар бораи чӣ меравад?

Машқи 370. Матни зеринро рӯнавис кунед.

Офтоб баромад. Абрҳо пароканда шуданд. Хайём
гӯсфандонро ба чарогоҳ мебарад.

САВОЛ:

1. Матн аз чанд ҷумла иборат аст?
2. Дар ҷумлаи якум дар бораи чӣ сухан меравад?
3. Дар ҷумлаи дуюм дар бораи чӣҳо сухан меравад?
4. Дар ҷумлаи охир дар бораи кӣ сухан меравад?

ПИРИ ХОРКАШ

Султон Маҳмуд пири заифро дид, ки пушторои хор
мекашад. Бар ӯ раҳмаш омад. Гуфт:

– Эй пир, ду-се динор зар меҳоҷӣ ё дарозгӯше ё ду-се
гӯсфанд ё боғе, ки ба ту бидиҳам, то ки аз ин заҳмат халосӣ
ёбӣ?

Пир гуфт:

– Зар бидеҳ, то дар миён бандам ва бар дарозгӯше
бинишинам ва гӯсфандон дар пеш гирам ва ба боғ биравам
ва дар давлати ту боқии умрро осуда гузаронам.

Султонро ин гап хуш омад ва фармуд чунон карданд.

Убайди Зоконӣ

Машқи 371. Матни зеринро рӯнавис намоед. Бо ёрии саволҳои
киҳо? ва чӣ? номи одамон ва ашёро муайян кунед.

Ҷамшед ва Сайид ба лаби дарё рафтанд. Оби дарё
ором буд. Ҷӯраҳо моҳӣ доштанд.

САВОЛ:

1. Дар ҷумлаи дуюм сухан дар бораи чӣ меравад?
2. Дар ҷумлаҳои якум сеюм сухан дар бораи киҳо меравад?

Машқи 372. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳои
ифодакунандаи номи ашёю одамон хат кашед.

БОРОН

Борон сим-сим меборид. Баргҳои дарахтон ва гулҳо тар буданд. Бузу гӯсфандон дар камари кӯҳ пинҳон мешуданд. Чӯпонон ба хайма даромада, манзараҳои атрофро тамошо мекарданд.

СУПОРИШ: Бигӯед, ки дар ҳар як ҷумла дар бораи чӣ (чиҳо) ва киҳо сухан меравад.

ДАРСҲОИ 21 ВА 22

Ҳусейн менавозад.

Паланг медавад.

Машқи 373. Ҷумлаҳои зерин расмҳоро хонед ва ба саволҳо ҷавоб гардонед.

1. Дар ҷумлаи якум дар бораи Ҳусейн чӣ гуфта шудааст?
2. Дар ҷумлаи дуюм - чӣ?

Машқи 374. Матни зеринро рӯнавис кунед.

КОР ДАР САҲРО

Субҳ дамид. Офтоб нур пошид. Деҳқонон ба чобуқи ниҳолҳои пахта баромаданд. Ҳангоми дамгирӣ Далер ба пахтакорон ҳикояҳои дилошӯб хонд.

САВОЛ:

1. Дар матни боло ҳамагӣ чанд ҷумла ҳаст?
2. Дар ҷумлаи дуюм дар бораи офтоб чӣ гуфта шудааст?
3. Дар ҷумлаи сеюм - чӣ?
4. Дар ҷумлаи охир дар бораи Далер чӣ гуфта шудааст?

ЗАРБУЛМАСАЛ

Имрӯз - меҳнат, пагоҳ - роҳат.

ТАНБАЛ

(Л а т и ф а)

Марде дар зери дарахте дароз кашида буд, то рафъи хастагӣ кунад. Роҳгузареро чашм ба море, ки дар наздики пой мард дар ҳаракат буд, афтод ва фавран садо намуд:

– Бародар, мор ба наздики поят дар ҳаракат аст.

Марди танбал гуфт:

– Наздики пой рост ё чап?!

Машқи 375. Панди зеринро рӯнавис намуда, аз ёд кунед.

Некбахт он касе, ки доду бихӯрд,
Шӯрбахт он, ки ӯ нахӯрду надод.

Абуабдуллои Рӯдакӣ

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Дар бораи некбахт чӣ гуфта шудааст?
2. Дар бораи бадбахт - чӣ?
3. Ба зери калимаҳои ифодакунандаи ҳаракати одамон хат кашед ва савол гузored.

МҮРЧАҲО

Мӯрчаҳои меҳнатӣ
Мададгори боғбонанд.
Ба касе дар роҳи худ
Зарар намерасонанд.
Мӯрчаҳои меҳнатӣ
Аҳланду баиттифоқ,
Ба якдигар надоранд
Кинаю қасду нифоқ.
Кашон-кашон мебаранд
Донаҳоро аз саҳар,

Донаҳое, ки ҳастанд
Аз қисмашон калонтар.
Нодону содда нестанд
Мӯрчаҳои шитобон,
Ғами зимистон хӯранд
Аз аввали тобистон.
Мӯрчаҳои меҳнатӣ
Ба роҳи худ равонанд,
Пеши роҳашон набанд,
Мон, ки ғизо кашонанд!

Алӣ Бобочон

СУПОРИШ: Шеърро бурро хонед ва азёд кунед.

Машқи 376. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ғӯед, ки дар аввали номи деҳаҳо, водиҳо, шаҳрҳо ва номи одамон чӣ хел ҳарф навишта мешавад. Ба зери номҳо хат кашед.

РҮДАКӢ

Дар деҳаи Панҷрӯди водии Зарафшон шоири номдори тоҷик Рӯдакӣ ба дунё омад. Падараш ба Ҷаъфари хурдсол қисса ва дostonҳо нақл мекард. Дар синни ҳаштсолагӣ Ҷаъфар Куръонро аз ёд кард. Ӯ аз хурдсолӣ мусиқӣ менавохт ва суруд мехонд.

САВОЛ:

1. Дар ҷумлаи дуҷум суҳан дар бораи кӣ меравад?
2. Дар ҷумлаҳои сеҷум ва чорҷум дар бораи Ҷаъфар чӣ гуфта шудааст?

АНА, ИН ҲОСИЛ

(Ҳикоя)

Муаллима ба бачагон гуфт:

– Ҳар кас чӣ хел тухмие хоҳад, биёрад. Мо онҳоро дар боғи мактабамон мекорем.

– Ман тухми офтобпараст дорам! – фарёд зад Сарвар.

– Ман тухми лӯбиё дорам! – гуфт бо овози баланд Райҳона.

– Ман тухми каду дорам! – гуфт Ҳайдар.

– Мар тухми гул дорам! Ман тухми чуворимакка дорам!
– дод заданд бачагони дигар. Танҳо Шараф хомӯш буд.

Бачаҳо бо ёрии муаллимаашон дар боғи мактаб заминеро интихоб намуда, побел карданд. Ҳамаи тухмиҳои овардаашонро дар он ҷо коштанд: ҳам тухми кадуро, ҳам офтобпарастро, ҳам тухми лӯбиёро...

Шараф ҳам чизе кошт. Бачаҳо кишти худро нигоҳубин мекарданд. Онҳо ҳар бегоҳӣ ва пагоҳӣ тухмиҳои коштаашонро хабар мегирифтанд. Борони форами баҳорӣ ҳам мадад мерасонд. Офтоб ҳам ёрии худро дарег намедошт – бо тамоми қувват заминро гарм мекард.

Муаллимон ва падару модарон киштҳои неш зада баромадаро диданду хурсанд шуданд. Ҳама интизори он, ки дар ин ҷо чӣ мерӯида бошад.

Дар андак муддат зироатҳои коштаи бачагон ба ҳосил даромаданд, бачаҳо шодӣ мекарданд:

– Ана, офтобпарастии ман!

– Ана, кадуи ман!

– Ана, лӯбиёи ман!

– Ана, гули ман!

Шараф хомӯш меистод ва дам намезад. Зеро чизи коштаашро худӣ намедонист.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ҳикояро хонда, мазмунашро нақл кунед.

2. Дар баҳорон кадом хелҳои сабзавот барвақт кишт карда мешавад?

3. Кадом намуди сабзавот аз ҳама пеш мепазад?

ТЕЗГҮЯК

ДУ ГУЛ

Ду Гул ба чаман рафта
Биёварданд гул.
Як Гул ду гул овард,
Дигар Гул як гул,

Он Гул ба Гули дигар
Бигуфто: – Эй Гул!
Ман, Гул, ду гул овардам.
Ту, Гул, як гул.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Матни тезгӯякро аввал оҳиста, баъд тез хонед.
2. Дар матн калимаи “гул” барои чӣ ҳам бо ҳарфи калону ҳам бо ҳарфи хурд сар шудааст?
3. Муайян кунед, ки дар матни тезгӯяк чанд ҷумла ҳаст.
4. Писарчаҳо ҳамагӣ чанд гул оварданд?
5. Матни тезгӯякро рӯнавис намуда, азёд кунед.

Машқи 377. Хонед ва бигӯед, ки фикр ба охир расидааст.
Носир китоб ...

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Чӣ тавр фаҳмидед, ки фикр ба охир нарасидааст?
2. Акнун ба ҷои нуқтаҳо калимаи заруриро гузошта, ҷумларо пурра карда хонед.
3. Аз иҷрои ин машқ хулоса бароред.

Дар ҷумла фикр ба охир мерасад.

Машқи 378. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои зарурӣ гузошта, ҷумлаҳоро пурра кунед ва матнро рӯнавис намоед.

РАЪНО

Раъно духтари боадаб ва доно... . Ў пагоҳии барвақт аз хоб Пас аз ноништа китобу дафтарҳояшро гирифта...

Раъно ба талабагони қафомонда Муаллим, падару модар аз Раъно розӣ

Машқи 379. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои зарурӣ гузошта, матнро рӯнавис намоед.

... медамид. ... деҳа ҷеғ мезаданд. ... набераашро аз хоб бедор кард. Хуршед овози бобояшро шунида, Бобою набера ба саҳро

Калимаҳо барои истифода: бобо, субҳ, рафтанд, хурӯсҳои, аз хоб хест.

Машқи 380. Аз матни "Ана, ин ҳосил" ду ҷумлаи сархати охири рӯнавис кунед. Ба зер калимаҳои ифодакунандаи ҳаракатҳои Шараф хат кашед ва савол гузоред.

ДАРСҲОИ 25 ВА 26

НИЗОЪ

(Афсона)

1

Дар замони қадим дар як дашти калон чор дарахти беда пир буд. Дар гирду атрофи он буттаҳои латтахор мерӯиданд. Селаи паррандаҳо ҳангоми баҳорон ба ин ҷо парида меомаданд. Онҳо лонаҳои худро зер ба баргҳои паҳни латтахор мегузоштанд.

Як баҳор паррандаҳо ба ин ҷо парида омада диданд, ки ҳамаи буттаҳо аз решаашон хушк шудаанд. Онҳо фаҳмиданд, ки ин кори мушҳо аст. Мушҳо решаи буттахоро хоида, онҳоро хушкондаанд.

Ин ҳодиса ба паррандаҳо бисёр алам кард. Чунки онҳо аз роҳи дур меомаданд, хаставу лакот буданд.

Паррандаҳо ба хулоса омаданд, ки мушҳоро аз ин манзил дур кунанд. Аммо мушон хушӣ ба хушӣ нарафтанд. Ин буд, ки дар байни паррандаҳо ва мушон низоъ хест.

Гурӯҳи мушон низ калон буд. Онҳо ба қувваи худ бовар доштанд. Бинобар ин, дарҳол ҷанг эълон карданд.

Паррандаҳо нақшаи ҷангии худро сохтанд. Аз рӯи он бояд бургуту калхот ҳамчун аскар меҷангиданд, паррандаяки чусту чолок – парасту ба дидбонӣ машғул мешуд.

Кабӯтар ва мусича бояд хабарҳои хати ҷангро ба тӯдаи паррандаҳо мерасонданд. Мурғобӣ ва ғоз бо гандуми бомазза шиками гунҷишк, залиҷ, шонасарак, соҷ, фотимачумҷуқ, алотуқноқ, сӯфитӯрғай, зоғча, аккаи думдароз, лочин, шоҳинро сер карда, ба ҷанг тайёр мекарданд.

Вазифаи тазарв ва мурғи ҳилол бошад, маҷрӯҳонро муолиҷа намудан буд. Кӯршабпарак мебоист макони паррандаҳоро тозаву озода нигоҳ дорад. Вазифаашро шунида, қаҳри кӯршабпарак омад.

– Ман фаррош намешавам. Ман ҷангидан меҳоҳам, – гуфт ӯ.

– Ту ҷангида наметавонӣ, – фаҳмонданд ба вай. – Ҷанг кори нотавону танбалҳо нест. Аз ин гап алами кӯршабпарак тоза шуд ва нақшаи ҳуҷуми паррандаҳоро дуздида, ба мушони бадбурут дод.

ЛУҒАТ: *Низоъ* - ҷанҷол, муноқиша, кашмакаш, душманӣ.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Паррандаҳо чӣ ҳодисаро диданд?
2. Паррандаҳо ба чӣ хулоса омаданд?
3. Чаро дар байни паррандаҳою мушон низоъ хест?
4. Нақшаи ҷангии паррандагонро аз матн ёфта, бурро хонед.
5. Чаро кӯршабпарак ба паррандаҳо хиёнат кард?

Машқи 381. Нақшаи зеринро аз назар гузаронед.

САВОЛ:

1. Ин нақшаи чист?
2. Хатчаи аз боло ба поён хақидаи аввали хати рост чиро мефаҳмонад?
3. Дар охири ҷумла чӣ гузошта шудааст?

Машқи 382. Матни зеринро рӯнавис кунед.

БОҒИ МАКТАБ

Мақтаби мо боғи калон дорад. Талабагон боғи мақтаби худро ҳамеша нигоҳубин мекунанд. Ҳар сол аз боғ ҳосили фаровон ғундошта мешавад.

САВОЛ:

1. Дар матни боло ҳамагӣ чанд ҷумла ҳаст?
2. Дар аввали калимаи ҳар як ҷумла чӣ хел ҳарф навишта шудааст?
3. Дар охири ҷумлаҳо чӣ гузошта шудааст?

Машқи 383. Матни зеринро хонед. Дар куҷо, ки фикр ба охир мерасад, камтар истед.

Ҳаво равшан мешуд говҳо паси якдигар ба роҳ мебароянд бузу ғӯсфандон пеш-пешӣ мол медаванд чӯпон ҳам аз ақби молу пода равон мешавад.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар матн чанд ҷумла ҳаст?
2. Ҷумлаи якумро хонед. Дар ин ҷумла суҳан дар бораи чӣ меравад?
3. Дар бораи ҳаво чӣ гуфта шудааст?
4. Ҷумлаи дуум аз куҷо сар мешавад ва дар куҷо фикр ба охир мерасад?
5. Ҷумлаи сеюмро хонед ва ғӯед, ки суҳан дар бораи чиҳо меравад.
6. Дар ҷумлаи охир суҳан дар бораи кӣ меравад?
7. Матни ҳикоячаро рӯнавис намоед. Дар охири ҳар як ҷумла нуқта гузоред. Баъди нуқта аввали ҷумлаи дигарро бо ҳарфи калон сар кунед.

Машқи 384. Аз матни афсонаи "Низоъ" номи паррандаҳоро рӯнавис намоед.

ХОИН

2

Чанг чанд рӯз давом кард. Мушон, ки аз нақшаи паррандаҳо хабар доштанд, зуд мавқеашонро иваз карда, онҳоро ба ғафлат гузоштанд.

Паррандагон шикаст хӯрданд. Мушони бадбурут аз ғалабаи худ болида, се рӯз хурсандӣ карданд.

Паррандагон намедонистанд, ки чаро шикаст хӯрданд. Нақшаи онҳо пухта буд. Пас, чаро кори онҳо омад накард, мағлуб шуданд? Паррандагон дар сари ҳамин андеша буданд, ки парасту омад.

– Кӯршабпарак – хоин... гуфт ӯ. – Вайро ҳозир дидем. Дар назди мири мушон нишаста буд. Мири мушон ҳар замон ба китфи вай зада, офарин мехонд.

Дар байни паррандагон шӯре бархост. Ҳама ба чустучӯи кӯршабпарак баромаданд. Хоин баъди ду рӯз ба даст афтод. Ҷуро аккаи думдароз аз сӯрохии танаи чормағз ёфта, кашолакунон овард.

Кӯршабпарак бояд ҷазо медид.

Паррандагон зуд ҷамъ шуданд.

– Ҷазои хоин марг аст, – гуфт лаклак. – Мо ту, кӯрнамакро, мекушем. Лекин бояд аввал бигӯӣ: чаро ба авлодони худ хиёнат кардӣ?

Забони кӯршабпарак гирифта буд, тоқати гап задан надошт. Фақат "ман...ман..." мегуфту халос. Маълум буд, ки вай аз карда пушаймон аст.

Ҳамин вақт осмон тира гашт ва гулдурроси раъд баланд гардид. Уқобони посбон ва дигар паррандаҳо ба ваҳм афтоданд. Кӯршабпарак аз фурсат истифода бурда, дарҳол кучое ғайб зад.

Аз ҳамон вақт инҷониб кӯршабпарак аз селани паррандаҳо ҷудо шуд. Вай шабҳо фақат дар танҳои мепарад.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Аз чӣ сабаб паррандаҳо шикаст хӯрданд?
2. Парасту чӣ гуна хабар овард?

3. Кӯршабпарак чӣ тавр ба даст афтод?
4. Паррандагон ба хоин чӣ хел ҷазоро раво диданд?
5. Чаро кӯршабпарак шабҳо дар танҳои мепарад?
6. Ду сархати охири матни афсонаро рӯнавис намоед ва ба саволҳои зерин ҷавоб гардонед:
 - а) Порчаи матни навиштаатон аз чанд ҷумла иборат аст?
 - б) Дар ҷумлаи дуюм чанд калима ҳаст?
 - в) Дар ҷумлаи сеюм сухан дар бораи чӣ меравад? Дар бораи кӯршабпарак чӣ гуфта шудааст?

Машқи 385. Матни зеринро рӯнавис намоед. Охири ҳар як ҷумларо муайян карда, нуқта гузоред. Баъд аз нуқта аввали ҷумлаи дигарро бо ҳарфи калон сар кунед.

ДЕЛФИН ВА МОҲИГИР

Рӯзе як моҳигир дар заврақча нишаста ба баҳр баромад тӯфон шуд мавҷи об заврақро чаппа кард моҳигир зери заврақ монд ин дам делфине омада, моҳигирро аз марг наҷот дод.

Машқи 386. Мазмуни расмро аз рӯи афсонаи "Бузаки ҷингилапо" нақл кунед ва ба саволҳои зерин ҷавоб нависед. Дар охири ҳар як ҷумла гузоштани нуқта ва бо ҳарфи калон сар шудани аввали ҷумларо фаромӯш накунад.

1. Буз ба кучо омад?
2. Вай ба сағ чӣ гуфт?
3. Сағ чӣ ҷавоб дод?
4. Буз чӣ кор кард?

Машқи 387. Матни зеринро рӯнавис намоед ва гӯед, ки дар бораи чормағз чиҳо гуфта шудааст.

ЧОРМАҒЗ

Чормағз аз мевааш месабзад. Онро дар мавсими баҳор ё тирамоҳ мекоранд. Лекин кишти тирамоҳӣ аз баҳорӣ бартарӣ дорад. Чормағзҳои сермағзу қоғотӣ бо роҳи пайвандкунӣ ба вучуд омадаанд.

СУПОРИШ: Ба зери калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё хат кашед.

ДАРСҲОИ 29 ВА 30

МУРҒИ САҲАРХЕЗИ МАН

Хурӯси тоҷдори мо,
Дар деҳ номдори мо.
Саҳар чу шуд, занад дод,
Гурба хезад ба фарёд:
– Кӣ аз хоб бедорам кард?
Кӣ он беҳоби бедард?
Хоби сағ ҳам мепарад
Норизо ҳар сӯ давад:
– Ин хурӯс не, бало ин,
Бало бар сари мо ин.
Ба дастам гар бияфтад,
Аҳволашро кунам бад.

Валекин Бобосаркор
Бо меҳрубонӣ ҳар бор
Меғӯяд – Сурудат хон,
Мурғи далери даврон!
Тоҷдори гулпрези ман,
Мурғи саҳархеzi ман.
Хабар кун одамонро,
Шуд вақти кори саҳро.
Ҳар кас саҳар бихезад,
Дард аз танаш гурезад.
Афзун шавад мадораш,
Авҷу барори кораш.

Аъзам Сидқӣ

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Аз чеги хурӯс кадом ҳайвонҳо норозианд?
2. Бобосаркор бо меҳрубонӣ ба мурғ чӣ меғӯяд?
3. Шеърро азёд кунед.
4. Гуёед, ки дар аввали калимаи ҳар як сатри шеър чӣ хел ҳарф навишта шудааст.
5. Чор сатри охири матни шеърро рӯнавис намоед.

Машқи 388. Бо калимаҳои зерин ҷумлаҳо тартиб дода, нависед. Бигӯед, ки дар ҳар як ҷумлаи навиштаатон суҳан дар бораи кӣ? (киҳо?) ва чӣ? (чиҳо?) меравад ва дар бораи онҳо чӣ гуфта шудааст.

1. Олимҷон ...

3. Ҳаво ...

2. Бачаҳо ...

4. Дарахтон ...

Намуна: Олимҷон ниҳоли себ мешинонад.

Машқи 389. Матни зеринро рӯнавис намоед, номи ашё ва аломати онҳоро номбар кунед ва савол гузored.

Шамоли форам мевазид. Мурғони саҳархез нағмасароӣ мекарданд. Сабзаҳои тару тоза манзараи табиатро зинат медоданд. Аз болотари теппа оби софи чашма ҷорӣ мешавад.

БУЗИ АЛО

Ҷигӣ-ҷигӣ, бузи ало,
Эй бузаки чарси бало,
Ду шохи тези ту аҷиб,
Риши дарози ту базеб.
Биё-биё, ҷигӣ-ҷигӣ,
Ҷӯшам туро, ҷигӣ-ҷигӣ.

Аз шири ту пазам панир,
Хамир кунам, пазам фатир.
Кулчаи боҷазза пазам,
Ошаки бомазза пазам.
Хӯрда аз он калон шавам,
Чобуку паҳлавон шавам.

Нӯмон Розик

СУПОРИШ:

1. Гӯед, ки дар аввали калимаи ҳар як сатри шеър чӣ хел ҳарф навишта шудааст.
2. Чор сатри аввали шеърро рӯнавис намуда, ба аломати ашё савол гузored.
3. Сурудро азёд кунед.

Машқи 390. Аз рӯи мазмуни расми афсонаи "Бузаки ҷингилапо" ба саволҳои зерин ҷавоб нависед. Фаромӯш накунед, ки аввали ҷумла бо ҳарфи калон сар мешавад.

1. Буз ба кучо омад?
2. Вай ба гург чӣ гуфт?
3. Гург чӣ ҷавоб дод?

Машқи 391. Матни зеринро рӯнавис кунед. Ба зери калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё хат кашед.

Бузу бузғола барои Соро ва Шодӣ як машғулияти калоне шуда буданд. Соро дар вақтҳои хоби Шодӣ аз киштзорҳо алафҳои сабзу хуррам даравида меовард. Соро ба буз алаф медод. Буз рӯз то рӯз фарбеҳтар ва серширтар мешуд.

Садриддин Айнӣ

ДАРСҲОИ 31 ВА 32

МАН ҶҶРАИ ТАНБАЛ НЕ

Ҷар кӣ дарсаширо ду бор
Надонад,
Гашта-гашта ба такрор
Нахонад,
Ҷар кӣ соя вақти кор
Мекобад,
Рӯзи тамом беозор
Мекобад,
Ҷро ҳама кас танбал
Меғӯяд,
Дар ҳақаш гапи дағал
Меғӯяд.

Гапи танбал доимо
 Нофорам,
 Тоби дидан танбалро
 Надорам,
 Ман ҳамгапу ҳамроҳи
 Танбал не!
 Ман чӯраи дилхоҳи
 Танбал не!

Убайд Раҷаб

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Киро танбал мегӯянд?
2. Барои чӣ писарак чӯраи танбал будан намехоҳад?
3. Матни шеърро ифоданок хонед.
4. Афсонаи "Мурғ, мурғобӣ ва муш"-ро аз синфи як ба хотир биёред. Мазмуни афсонаро бо мазмуни шеър муқоиса кунед.
5. Мувофиқи мазмуни афсона ба саволҳои зерин ҷавоб нависед. Ба зери ҳаракати ашё хат кашед.

1. Рӯзе мурғ чӣ ёфт?
2. Мурғ ба ҳамроҳонаш чӣ гуфт?
3. Мурғобию муш чӣ ҷавоб доданд?
4. Мурғ чӣ корҳо кард? (орд кард, хамир кард, ҳезум шикаст, алов кард, нон пухт).
5. Ба саволи мурғ - "Кӣ нон мехӯрад?" ҳамроҳонаш чӣ ҷавоб доданд?
6. Мурғ чӣ гуфт ва чӣ кор кард?

Х У Ш Г Ё Й

Марде шахсеро дид, ки бар хари кундрав нишаста.
 Гуфташ:

– Куҷо меравӣ?

Гуфт:

– Ба намози ҷумъа меравам.

Гуфт: – Вой бар ҳоли ту, ки имрӯз сешанбе бошад.

Гуфт: – Агар ин хар рӯзи шанбе ҳам маро ба масҷид расонад, некбахт бошам.

Убайди Зокони

Машқи 392. Матнро хонда гӯед, ки дар он сухан дар бораи кӣ ва чӣ меравад.

Шамоли форам навдаҳои дарахтонро алвонҷ меод.
Кабӯтарон аз як шоха ба шохаи дигари дарахтони сербарг
мепариданд. Ориф кабӯтари нақшини худро ба ҳаво сар
дод. Паррандаҳо дар осмони нилгун хурсандона парвоз
мекарданд.

СУПОРИШ: Матнро рӯнавис намуда, ба зери калимаҳои ифодакунандаи
аломати ашё хат кашед.

ДАР СҲ О И 33 ВА 34

Я К У М И М А Й

Имрӯз ид аст – иди май,
Ид аст дар рӯи ҷаҳон,
Иди баҳори зиндагӣ,
Иди баҳори дӯстон.

Майдону боғу кӯчаҳо
Пурбайраку пур аз суруд,
Ҳатто табиат кардааст,
Дар худ либоси хушнамуд.

Садҳо кабӯтарҳои сулҳ
Бикшода боли хешро,
Шодона бозӣ мекунанд
Дар осмони софи мо.

Гулчеҳра Сулаймонова

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар шеър сухан дар бораи кадом ид меравад?
2. Шумо ба иди Якуми Май чӣ гуна тайёри дидед?
3. Банди сеюми матни шеърро рӯнавис кунед ва ба калимаҳои ифодакунандаи аломати ашё савол гузоред.
4. Шеърро азёд кунед.

Машқи 393. Матни зеринро хонед ва нақл кунед.

ГУНЦИШКИ ПОСБОН

Гунцишкҳо частухез карда мегарданд. Гунцишки калон онҳоро посбонӣ мекунад. Ногаҳон бошае худро ба сари гунцишкон партофт. Гунцишку бачаҳояш кайҳо дар байни буттаҳо паноҳ шуда буданд. Боша оташин шуда, парида рафт.

СУПОРИШ: Ба саволҳо ҷавоб нависед:

1. Гунцишкҳо чӣ кор мекунад?
2. Гунцишки калон чӣ кор мекунад?
3. Боша чӣ кор кард?
4. Гунцишку бачаҳояш дар куҷо паноҳ шуда буданд?

Машқи 394. Ҷумлаҳоро рӯнавис намуда, ба калимаҳо савол гузоред.

1. Шоҳин омад.
2. Талабагон ба мактаб рафтанд.

Машқи 395. Аз рӯи мазмуни расм ҷумлаҳо тартиб диҳед.

СУПОРИШ: Ба саволҳо ҷавоб нависед:

1. Чӣ пухтааст?
2. Падар чӣ кор мекунад?
3. Модар - чӣ?
4. Зокиру Фарзона чӣ кор мекунанд?

Машқ 396. Матни зеринро рӯнавис кунед. Гӯед, ки шумо иди Якуми Майро чӣ тавр пешвоз мегиред.

ИДИ ЯКУМИ МАЙ

Иди Якуми Май меояд. Хиёбони ба номи Рӯдакӣ пури одам мешавад. Дар боғу хиёбонҳо мардуми шаҳри Душанбе хушу хурсандона тамошо мекунанд. Дар ҳама гӯшаю канори чумхурӣ иди Якуми Майро меҳнаткашон бо хушнудӣ ҷашн мегиранд.

САВОЛ: Чаро дар аввали калимаҳои Якум, Май, Рӯдакӣ, Душанбе ҳарфи калон навишта шудааст?

ДАРСҲОИ 35 ВА 36

СУЛҲ

Сулҳ мехоҳад дили пурмеҳри модарҳои мо,
Сулҳ мехоҳад падар, бобою хоҳарҳои мо,
Сулҳ мехоҳад найи чӯпони аҷдоди ман,
Сулҳ мехоҳад Замину боғи навододи ман,
Сулҳ мехезад зи ҷӯи оброни покбин,
Сулҳ мехезад зи сӯзи синаи ҳар пахтачин.
Сулҳ дунёро чунин номи гуворо нест-нест,
Дар ҷаҳон аз ин сухан зӯру тавоно нест-нест.
Сулҳ пошад шӯълаи хуршед бар рӯи замин,
Сулҳ бошад зиндаву ҷовид дар рӯи замин.

Саттор Шокирзода

ЛУҒАТ: Аҷдод - бобо.
Гуворо - форам.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Паррандаеро номбар намоед, ки он рамзи "Сулҳ"-ро ифода кунад.
2. Ҷанг харобӣ меоварад, сулҳ-чӣ?
3. Чор сатри охири матни шеърро рӯнавис намоед.
4. Чистони зеринро азёд кунед.

ЧИСТОН

Чор ҳарфи пурсафо,
Боиси осоиши дунё.

Машқи 397. Аз мазмуни расм ҷумлаҳо тартиб диҳед.

СУПОРИШ: Ба саволҳо ҷавоб нависед:

1. Модар аз орд чӣ тайёр кард?
2. Баъд ӯ дар танӯр чӣ кор кард?
3. Танӯр чӣ шуд?
4. Модар чӣ кор мекунад?

Машқи 398. Тезтар ва бурро хондани тезгӯякро машқ кунед ва ба саволи "Кӣ чӯраи кӣ?" ҷавоб гардонед.

ТЕЗГҶЯК

Шокиру Зокир
Чӯраи Нодир.
Ботиру Қодир
Чӯраи Зокир.
Зокиру Ботир

Чӯраи Шокир.
Нодиру Қодир
Чӯраи Ботир.
Канӣ, гӯед-чӣ,
Кӣ чӯраи кӣ?

Мавҷуда Ҳақимова

СУПОРИШ: Аз матни тезгӯяк номи бачаҳоро рӯнавис намоед.

Машқи 399. Аввал бигӯед, ки ин нақша (| _____) чиро мефаҳмонад. Баъд матни зеринро рӯнавис кунед. Охири ҳар як ҷумларо муайян намуда, нуқта гузored. Пас аз нуқта аввали ҷумлаи дигарро бо ҳарфи қалон сар кунед.

Рӯзи офтобӣ буд паррандагони хушхон месароиданд кӯдакон дар назди чӯйча бозӣ мекарданд онҳо аз гил лонаи фароштурук месохтанд.

Машқи 400. Ин ду мисраъ панди Абулқосим Лоҳутиро рӯнавис намуда, азъд кунед. Бигӯед, ки сухан дар бораи чиҳо меравад.

Сулҳ дар ҳама дунё лашкар дорад,
Ҷанг ба ҳама дунё хатар дорад.

НАСИҶАТ

Арабе гӯяд: Саховат бикуну миннат макун. Зеро фоидани он ба ту бозмегардад.

Саъдии Шерозӣ

ДАРСҲОИ 37 ВА 38

ПОСБОН МЕШАВАМ

То нагиряд дигар
Пуралам модарам,
То наояд ба ғаш
Баҳри нон додарам.

Сулҳро, дӯстон,
Мешавам посбон!

То набӯсад падар
Бори охир маро,
То нагирад ҷаҳон
Дуди оташ фаро.

Сулҳро, дӯстон,
Мешавам посбон!

СУПОРИШ:

1. Бандҳои якум ва дуҷуми матни шеърро рӯнавис намоед ва ба зери ҳаракати одамон хат кашед.
2. Сурудро азёд кунед.

Машқи 401. Ҳикояро хонда, мазмунашро нақл намоед.

РАНЦИШ

... Шомгоҳи говгум буд. Ногаҳон гӯсфандон рамиданд ва чор-панҷ гӯсфанд ба оби рӯд афтод. Баъди аз об гирифтани гӯсфандон Хушқадами чӯпону Диловар молро гун карда, ба роҳ даромаданд. Аммо сагашон Беҳарос ва як барра набуд...

То муаллими мо
Худ нагирад камон,
То ки бошад мудом
Деҳаи мо амон.

Сулҳро, дӯстон,
Мешавам посбон!

Пайшиносони мо .
То начӯянд дигар
Бенишонгаштагон
Доимо дар ба дар.

Сулҳро, дӯстон,
Мешавам посбон!

Абдухалил Сатторӣ

Хушқадам баъди як ҳафта аз пайи ҷустуҷӯи Беҳаросу барра ба дараи Варзоб омад. Ӯ тегаи баландро гузашт. Ногоҳ Хушқадам барраро дид. Барра бепарво алаф мехӯрду Беҳарос онро дидбонӣ мекард. Хушқадам ҷониби сағ тохт. Сағ ба сӯи соҳибаш нигоҳ накард. Беҳарос аз соҳиби худ саҳт ранчида буд.

Баҳром Фирӯз

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Дар матн ҳикоя чанд ҷумла ҳаст?
2. Ҷумлаи сеюм аз чанд калима иборат аст?
3. Дар ҷумлаи нӯҳум дар бораи кӣ сухан меравад?
4. Дар бораи Хушқадам чӣ гуфта шудааст?
5. Аз матн ҷумлаҳои 8, 9 ва 11-ро рӯнавис кунед ва ба ҳаракати ашё савол гузоред.

Машқи 402. Матн зеринро хонда, мазмунашро нақл кунед. Гӯед, ки дар матн сухан дар бораи кӣ меравад ва дар бораи орзуҳои модар чӣ гуфта шудааст.

СУРУДИ ЗИНДАГӢ

Шаби ороми деҳаро гиряи кӯдаке халалдор намуд. Овози ҷунбиши гаҳвора баланд шуду ба он аллаи модар ҷӯр гашт. Модар суруди зиндагиро месуруд. Аллаи ширини модар орзуҳои некашро ифода мекард. Орзуи модар он аст, ки фарзандаш ба камол расад, дасти умеди модар шавад. Бачагони олам камол ёбанд. Онҳо шодона зиндагӣ кунанд.

СУПОРИШ:

1. Ҷумлаҳои 3,5 ва 6-умро рӯнавис намоед.
2. Ба калимаҳо саволгузорино машқ кунед.

Намуна: Модар суруди зиндагиро месуруд.
Дар ҷумла сухан дар бораи кӣ меравад? - Модар.
Дар бораи модар чӣ гуфта шудааст? - Месуруд.

Машқи 403. Матни зеринро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳои ифодакунандаи ҳаракатҳо хат кашед.

ҚАҲРАМОН ИСМОИЛ ҲАМЗААЛИЕВ

Исмоил Ҳамзаалиев яке аз мавзеъҳои муҳими Ватанро мудофия мекард. Исмоил тӯпи худро ба майдони кушод баровард. Замин аз зарби гулдурроси тӯппарронӣ меларзид. Исмоил бо тӯп аскарони душманро нест кард.

ДАРСҲОИ 39 ВА 40

НОНИ ГАЗИДА

1

Кампири Солиҳаро дар деҳаи мо хурду калон ҳурмату эҳтиром мекунад. Дар девори хонаи Солиҳабибӣ ноне овезон буд, ки як лабашро касе газидааст. Бибӣ ҳар рӯз онро гирифта мебӯсид, ба чашмонаш мемолиду пок карда, ба ҷояш меовехт. Ин сирро аз Халилбобоям, ки дар вақти ҷанг хаткашон будааст, пурсидам...

Мӯйсафед саволи маро шунида, лаҳзае сукут карда гуфт:

– Он ноне, ки ту мегӯӣ, барои кампир муқаддастарин ва азизтарин мероси зиндагиаш аст.

Солиҳа яккаву ягона фарзанд дошт. Вайро бо сад азоб калон кард. Ҷанги хонумонсӯз сар шуд. Солиҳа писари яккаву ягонаашро ба ҷанг гусел намуд.

Модар бо дастони ларзон ва чашмони пурашк нонеро ба писараш дода гуфт:

– Ҷовидҷонам, цигарбанди яккаву ягонаам, аз як лаби ин нон бигаз, то ки ризқат шавад ва туро ба деҳаат бозгардонда, асои модарат кунад.

Ҳар боре ки аз Ҷовид мактуб меомад, чашмони Солиҳа пурнур мешуданд ва ӯ қабат-қабат гӯшт мегирифт.

Вазъият дар ҷанг ва ақибгоҳ хеле душвор буд. Ба ҷои мардон дар саҳро акнун занону пирамардон ва ҳатто бачаҳо кор мекарданд. Солиҳа ҳам аз субҳ то шом дар саҳро кор

мекард ва ҳама ёфту тофташро ба аскарон мефиристод. Рӯзҳое мешуд, ки бо шиками гурусна кор мекард, шабҳо гурусна мехобид. Аммо нони писарашро чун гавҳараки чашм эҳтиёт мекард...

СУПОРИШ: Сархати сеюми матнро рӯнавис намуда, ба саволҳои зерин ҷавоб гардонед:

- Порчаи матни навиштаатон аз чанд ҷумла иборат аст?
- Аввали ҳар як ҷумла бо чӣ ҳел ҳарф сар шудааст?
- Дар матн сухан дар бораи кӣ ва чӣ меравад?
- Дар бораи Солиҳа чӣ гуфта шудааст?

2

Ҷанг ҳам тамом шуд. Қадоме, ки зинда монда буд, ба деҳа баргашт. Аммо аз Ҷовид дарак набуд. Модари бечора аз ҳар як сарбози аз ҷанг баргашта писарашро мепурсид ва рӯзу шаб оху фиғон мекард. Ягона ғамгусори вай ҳамон нони писараш буд, ки дарди дилашро ба он мегуфт.

Аз он рӯз хеле сол гузашт. Вале пиразан ҳоло ҳам умедвори фарзандаш аст. Ҳатто аз аскарбачаҳое, ки имрӯзҳо аз хизмат бармегарданд, мепурсад:

– Писарам, Ҷовидҷони маро надидӣ? Вай чӣ гуфт? Нагуфт, ки кай бармегардад?

Ҳама барои тасаллои дили модар мегӯянд:

– Бармегардад, албатта, бармегардад!

Ҳар боре ки модар нонро ба даст мегирад, аз вай бӯйи фарзандашро меҷӯяд, нонро чун фарзандаш мебӯсад ва ба вай арзи дил мекунад.

Абулқосим Сатторов

СУПОРИШ: Мазмуни ҳикояро нақл кунед.

Машқи 404. Калимаҳоро ба ҳамдигар алоқаманд намуда, ҷумлаҳо созад ва нависед.

1. Атрофи мактаб, ниҳол, дар, мо, шинондем.
2. Ҳосили хуб, дарахтони зардолу, имсол, доранд.
3. Шарбат ва ғулинг, карданием, тайёр, аз, зардолу, мо.

Машқи 405. Ба ҷои нуқтаҳо калимаҳои мувофиқ гузошта, матнро рӯнавис кунед.

БАЧАИ ШИНОВАР

Бачае дар ... оббозӣ мекард. Ногоҳ об ... бурд. Дӯсташ дар болои ... нишаста, ин воқеаро медид. Вай дарҳол худро ба ... партофт ва ҷӯраашро аз ... наҷот дод.

Калимаҳо барои истифода: харсанге, наҳр, ғарқшавӣ, ӯро, об.

ДАРСҲОИ 41 ВА 42

ДҶСТӢ

Дӯстӣ бо шахсе бояд кард, ки аз дӯстӣ ғараз наҷӯяд ва панҷ хислат дошта бошад.

Аввал, баақл бошад, ки беақл хубӣ надорад. Бузургон гуфтаанд: “Душмани доно беҳ аз дӯсти нодон”, Дуюм, неkhӯ бошад, ки сӯхбати бадхӯ душвор аст. Сеюм, бадкор ва бадахлоқ набошад. Чаҳорум, гурусначашм ва баднафс набошад. Панҷум, фиребгар ва қаллоб набошад, ки дӯстияш безътимод аст.

Хусайн Воизи Кошифӣ

ЛУҒАТ: *Безътимод* - нобовар.

СУПОРИШ:

1. Матнро бодикқат хонед. Панҷ хислати дӯстиро дар хотир нигоҳ доред.
2. Ба хотир биёред ва гӯед, ки гуфтаи бузургон “Душмани доно беҳ аз дӯсти нодон”-ро дар кадом ҳикоят хонда будем. Дар хона аз мавзӯҳои чоряки якум он ҳикоятро ёбед ва хонед.

Машқи 406. Матни зеринро хонед ва сабаби пушаймон шудани мӯрчаи сиёҳро гӯед.

МҶРЧАИ СИЁҲАК

Мӯрчяе гандум ёфт. Вай гандумро бардошта натавонист. Мӯрчаи сиёҳак дӯстонашро ба ёрӣ даъват

накард. Ӯ хост, ки худаш танҳо доноро кашонад. Ӯамин вақт як мӯрчаи калони зард доноро бардошта рафт. Мӯрчаи сиёҳак пушаймон шуд.

СУПОРИШ: Ҷумлаҳои 1, 3, 5 ва 6-умро рӯнавис кунед. Ба калимаҳои ифодакунандаи ҳаракати ашё савол гузоред.

Машқи 407. Панди зеринро рӯнавис намуда, азёд кунед.

Дӯст он бошад, ки гирад дасти дӯст,
Дар парешонҳолию дармондагӣ.

Саъдии Шерозӣ

ДҶСТӢ НАСИЯ НАМЕШАВАД

Ҳорун ба Баҳлул гуфт:

– Дӯсттарини мардумон дар назди ту кист?

Гуфт:

– Он ки шикамавро сер созад.

Гуфт:

– Ман сер месозам, пас, маро дӯст хоҳӣ дошт ё на?

Гуфт:

– Дӯстӣ насия намешавад.

Убайди Зокони

ЗАРБУЛМАСАЛ

Дӯсти ҷонӣ бош, на дӯсти нонӣ.

НӢШЕРВОН ПУРСИД

Нӯшервон Бузургмеҳрро пурсид:

– Чаро дӯстро душман битавон кардан ва душманро дӯст натвон кардан?

Гуфт: – Аз баҳри он ки ободиро вайрон кардан осонтар

аст, аз вайрониро обод кардан. Шишаро осонтар аст шикастан, аз он ки дуруст кардан.

Ва гуфт: – Тандурустӣ беҳтар аз дору хӯрдан. Гуноҳ накардан беҳтар аз авф пурсидан ва орзу кардан беҳтар аз ғам хӯрдан.

Муҳаммад Ғазолӣ

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Калимаи муқобилмаъноии дӯстро номбар кунед.
2. Дӯстӣ иттифоқию ободӣ меорад, меҳру муҳаббатро зиёд мекунад, душманӣ-чӣ?

Машқи 408. Ҳикояи зеринро хонда, аз мазмуни он хулоса бароред. Гӯед, ки иттифоқ ва дӯст будан чӣ фоида дорад ва ҷудоию ноиттифоқӣ ба чӣ ҳол оварда мерасонад.

ПАДАР ВА ПИСАРОНАШ

Пирамарде чор писар доштааст. Писаронаш якдигарро бад меидаанд.

Падар ба писаронаш фармудааст, ки онҳо як даста наваро шикананд. Писарон шикаста натавонистанд. Онҳо наваҳоро яктой ба осонӣ шикастанд.

СУПОРИШ: Матро рӯнавис кунед ва ба зери калимаҳое, ки ба саволҳои кӣ? ва кӣҳо? ҷавоб мешаванд, хат кашед.

ДАРСҲОИ 43 ВА 44

Машқи 409. Матни зеринро ифоданок хонед. Гӯед, ки дӯстии досу болға дӯстии кӣҳоро мефаҳмонад.

ДОС ВА БОЛҒА

Рӯзе Досу Болға ба ҳам вохӯрдаанд.

– Ту кистӣ? – пурсидааст Дос.

– Маро магар нашинохтӣ? Охир, туро ман сохтаам, – гуфтааст Болға.

– Ин тавр бошад, биё, ҷӯра мешавем, -таклиф кардааст Дос.

СУПОРИШ: Матнро рӯнавис кунед.

Машқи 410. Гӯед, ки ин нақшаҳо чиро мефаҳмонанд. Дар охири ҳар яки он кадом аломат гузошта шудааст?

_____ . _____ ?

Машқи 411. Ҷумлаҳои зеринро хонед. Дар вақти хондан мувофиқи аломатҳо ба талаффузи овоз аҳамият диҳед.

Акрам аз мактаб омад.

Акрам аз мактаб омад?

БЕ ЯКДИГАР НАМЕФУРҶШАМ

Аъробие шутур гум карда буд, савганд хӯрд, ки чун шутурро биёбад, ба як дирҳам бифурӯшад. Чун шутурро биёфт, аз савганд пушаймон шуд ва гурбаеро дар гардани шутур овехт ва бонг мезад, ки:

- Кист бихарад шутурро ба як дирҳам ва гурба ба сад дирҳам? Аммо бе якдигар намефурӯшам!

Шахсе ба он ҷо бирасид, гуфт:

- Чӣ арзон буд ин шутур, агар ин қилода ба гардан намедошт.

Абдурахмони Ҷомӣ

ЛУҒАТ: *Қилода* - тавқ.

Машқи 412. Шеъри зеринро ифоданок хонед. Гӯед, ки дар аввали калимаи ҳар як сатри шеър чӣ хел ҳарф навишта шудааст.

ЗАБОНИ МОДАРИИ МАН

Равон чун оби ҷӯй ҳастӣ,

Ба гулҳо атри бӯй ҳастӣ.

Чу файзи нури маҳтобӣ

Шабонгаҳ аллагӯй ҳастӣ.

Забони модарии ман,

Забони модарии ман.

Ба нармӣ субҳи хандонӣ,
Ба гармӣ шамси тобонӣ.
Фурӯғи гавҳари тоҷик
Ба фарқи тоҷи Сомонӣ.

Забони модарии ман,
Забони модарии ман.

Дили бедори тоҷикӣ,
Ба ҳиммат ёри тоҷикӣ.
Ту шамъи умри ҷовидон
Ба шоми тори тоҷикӣ.

Забони модарии ман,
Забони модарии ман.

Юсуфҷон Аҳмадзода

СУПОРИШ: Банди охири матни шеърро рӯнавис кунед.

Машқи 413. Матни зеринро хонед. Гӯед, ки дар матн сухан дар бораи кӣ меравад ва дар бораи Олимҷон чиҳо гуфта шудааст.

О Л И М Ъ О Н

Падару модар ба кор рафтанд Олимҷони шашсола дар хона танҳо монд. Ӯ ба мактаб рафт Олимҷон ба саволҳои муаллим пурра ҷавоб дод Олимҷонро ба мактаб қабул намуданд.

СУПОРИШ:

1. Охири ҷумлаҳоро муайян намуда гӯед, ки матн аз чанд ҷумла иборат аст.
2. Матнро рӯнавис карда, дар охири ҷумлаҳо нуқта гузоред.
3. Панду зарбулмасалҳои зеринро азёд кунед.

1. Ҳеҷ ганҷе беҳ аз ҳунар нест.

(Унсурулмаолии Кайковус)

2. Дар ҳунар кӯш, ки зар чизе нест,
Ганҷу зар пеши ҳунар чизе нест.

(Абдурахмони Ҷомӣ)

3. Ҳунар аз дониш, дониш аз хониш.

4. Дасти беҳунар кафчаи гадоист.

ДАРСИ 45

СЕ БАРОДАР

(Афсона)

Чандин солҳо пеш аз ин як падару се писар зиндагӣ мекарданд. Писарҳо яке паси ҳам калон мешуданд.

Падарашон як рӯз онҳоро назди худ даъват карда гуфт:

– Писарҳоям, акнун ба саёҳати ҷаҳон бароед, одамҳоро бинед ва ягон ҳунар омӯzed. Кадоме аз шумо устои нағз шуда баргардад, ман хонаро ба ҳамон медиҳам.

Бародарҳо ба саёҳат баромаданд. Онҳо се соли расо ба мамлакатҳои бегона сафар карданд ва баъд аз се сол дар як рӯз ҳар се бародар ба хона, ба пеши падарашон баргаштанд.

– Салом, падар, – гуфтанд онҳо.

– Салом, писарҳоям, – гуфт падар. – Хӯш, ягон ҳунар омӯхтед?

– Ҳа, омӯхтем, – гуфтанд.

– Чиро омӯхтед, бачаҳоям?

– Ман, – гуфт писари хурдӣ, – сартароширо омӯхтам.

Писари миёна гуфт: – Ман наълзаниро омӯхтам.

– Ман бошам, – гуфт писари калонӣ, – шамшербозиро омӯхтам.

– Бисёр хуб, – гуфт падар, – ман диданӣ ҳастам, ки шумо чӣ тавр сар тарошида, наъл зада ва шамшербозӣ карда метавонед.

Дар ин вақт аз биёбон як харгӯш давида мегузашт.

– Ҳа, – гуфт писари хурдӣ, ки сартароширо омӯхта буд.

– Ана, худи ҳамин ба ман даркор.

Вай собунро гирифта, бо лиф кафк кунонид, баъд аз паси харгӯш давид. Ба харгӯш расиду собун молида, пашми ду чаккаи вайро тарошид.

Дар ҳамин вақт аз роҳ як фойтуни болопӯш гузашта рафт.

Писари миёна, ки наълзаниро омӯхта буд, аз паси фойтун давид. Дар айни тохта истодани асп аз суми вай ҳар чор наълашро кашида гирифт ва боз дар ҳамон дақиқа дар айни чорхез рафта истодани асп наълро гашта кӯфт.

– Бисёр хуб, – гуфт падар, – ҳунарат аз бародарат кам не.
Баъд аз ин писари калонӣ гуфт:

– Акнун ман ҳам ҳунарамро нишон диҳам, падар.

– Хуб, – гуфт падар, – нишон деҳ.

Дар худи ҳамин лаҳза борон борид.

Писари калонӣ шамшери худро аз ғилоф кашида ба болои сараш чарх занондан гирифт. Вай ҳамон қадар тез чарх мезанонд, ки ба рӯи ҷомаи вай як чакра ҳам борон намеафтид.

Ҳамаи чакраҳои боронро шамшер мепаронид.

Инро дида падараш ҳайрон шуд ва гуфт:

– Ҳамаи шумо ҳунармандони бомаҳорат шудаед, намедонам, ки акнун ба кадоми шумо хонаро диҳам. Биёед, ҳар се якҷоя зиндагӣ кунед.

Писарҳо ҳам қабул карданд ва аз ҳамон дам сар карда, якҷоя зиндагӣ мекунанд.

Бародарон Гримм

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Падар ба писаронаш чӣ маслиҳат дод?
2. Писарон ҳунарҳои омӯхташонро чӣ тавр намоиш доданд?
3. Ҳунари кадоме аз бародарон ба шумо маъқул шуд?
4. Панду зарбулмасалҳои доир ба ҳунарро аз дарси гузашта азёд бигӯед.

Ҳунар омӯз, к-аз ҳунармандӣ,
Даркушой кунӣ, на дарбандӣ.

Низомии Ганҷавӣ.

ДАРСИ 46

И М Л О

8. ТАКРОР

ДАРСҲОИ 47 ВА 48

СОЛИМ ВА ҒОНИМ

1

Ду рафиқ буданд - яке Солим, дигаре Ғоним. Онҳо ҳамроҳ сафар мекарданд. Рӯзе гузорашон ба домани кӯҳе афтод, ки қуллаи он ба бурҷи фалак мерасид. Дар пойи он

кӯҳ чашмаи мусаффое буд. Дар пеши чашма ҳавзи бузурге, гирдогирди он дарахтони соядор буданд.

Он ду рафиқ чун ба он манзили пок расиданд, барои осоиш қарор гирифтанд. Баъд аз осудагӣ, ногоҳ дар канори ҳавз санги сафеде диданд, ки бо хати сабз бар вай навиштаанд: “Эй мусофир, ба ин манзил, ки расидӣ, бидон, ки мо барои меҳмон беҳтарин нуқл тайёр кардаем. Вале шарт он аст, ки аз баҳри сар гузашта, пой бар ин чашма бинеҳ ва аз хатари гирдоб андеша нанамуда, худро ба канор биандоз. Шере, ки аз санг тарошида, дар пойи кӯҳ ниҳодаанд, ба пушт бардошта, беист ба як давидан худро болои кӯҳ бирасон. Чун ин роҳ тамоm шуд, ба мақсад мерасӣ”.

То раҳ наравад касе, ба манзил нарасад,
То қон наканад, ба олами дил нарасад.

Баъд аз хондани ин хат Ғоним ба Солим гуфт:

– Эй бародар, биё, ки ба ин майдони мубориза дароem ва ин тилисмро бидушем.

Солим ҷавоб дод:

– Эй ёри азиз, баробари хондани ин хат, ки нависандаи он маълум нест, ба чунин хатари азим пой ниҳодан манфиате надорад. Ҳеҷ оқил дониста заҳр намехӯрад.

Ғоним гуфт:

– Эй рафиқи мушфиқ, марди ҳақиқӣ то пояи баланд ба даст наорад, аз роҳи талаб барнагардад.

Солим гуфт:

– Дар роҳе, ки поён надорад, қадам задан ва дар баҳре, ки соҳилаш падида нест, шино намудан аз тариқи хирадмандӣ дур менамояд. Ман дар ин кор бо ту шарик намешавам ва тӯро низ аз ин кор манъ мекунам.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Ҳангоми сафар Солиму Ғоним чиро мушоҳида намуданд?
2. Баъди қадре дамгирӣ он ду рафиқ дар канори ҳавз чиро диданд?
3. Навиштаҷоти рӯи санги сафедро аз матн ёфта, бурро ва ифоданок хонед.
4. Баъд аз хондани хати болои санг Ғоним чиҳо гуфт?
5. Солим чиҳо ҷавоб дод?
6. **Машқ:** Таҳлили имло.

Машқи 414. Шеърро ифоданок хонед. Гӯед, ки мазмуни шеъри Ҷомӣ ва панди Саъдӣ дар бораи чиҳост.

ПАНДИ ПАДАР

Шеъри Ҷомиро хонӣ,
Панди Саъдиро донӣ,
Меҳри модар меояд,
Бӯи додар меояд.
Бӯи сулҳу амонӣ,

Дӯстиву зиндагонӣ,
Бӯи меҳнат дар он аст,
Маънояш як ҷаҳон аст.
Чун панди падар бошад,
Ҳар кӣ баҳравар бошад.

Қурбон Муҳаммадӣ

СУПОРИШ: Аз матни шеър калимаҳои ҳарфи "ъ", "й" ва "и"-доштаро рӯнавис кунед.

Машқи 415. Матни зеринро рӯнавис намоед. Аз матн калимаҳои ҳарфи "ӯ"-дорро дар як сутун, "у"-доштаро дар сутуни дигар ва "й"-дорро дар сутуни сеюм нависед.

Рӯзе гузари Солим ва Ғоним ба доманаи кӯҳе афтод. Дар пойи он кӯҳ чашмаи мусаффо буд. Дар санги канори чашма навиштаанд: "Эй мусофир, мо барои меҳмон беҳтарин нуқл тайёр кардаем."

Машқи 416. Гӯед, ки дар бораи ҳиҷо ва аз сатр ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калима чиҳо медонед. Акнун калимаҳои зеринро ба ҳиссаҳо ҷудо намуда, аз рӯи намунаи пешниҳодгардида нависед.

Ғоним, қулла, мусаффо, кӯҳ, мусофир, сабз, тайёр, хирадмандӣ, манфиат, шер, санг, бузург, тилисм, нависанда, маълум, даст, пой, даромад.

Намуна:

Калимаҳои якҷиҷодор: кӯҳ, ...

Калимаҳои дуҷиҷодор: Ғо-ним, ...

Калимаҳои сеҷиҷодор: му-саф-фо, ...

Калимаҳои чорҷиҷодор: хи-рад-ман-дӣ, ...

ДАРСҲОИ 49 ВА 50

ҚАВЛИ УСТУВОР

2

Ғоним гуфт:

– Аз баҳри ин суҳан даргузар, ки ман ба қавли касе аз азимати худ барнамегардам.

Солим донист, ки Ғоним дар кори худ якрав аст, бораширо бардошт ва бо рафиқаш видео карду рӯй ба роҳ овард.

Ғоним дил аз ҷон шуста, ба азми устувор қадам дар чашма ниҳод. Ҳарчанд он чашма гирдоби бало буд, аммо Ғоним дил қавӣ дошта, бо шиноварӣ ба он соҳил расид. Каме нафас рост карда, шери сангинро ба пушт кашид. Шери сангин вазнин буд. Ғоним бо ҳазор гуна заҳмату азобҳо ба як давидан худро ба сари кӯҳ расонд. Дар он тарафи кӯҳ шаҳри бузурге дид, ки ҳавои хуш ва фазои дилкаш дошт. Ғоним ба ҷониби шаҳр назар мекард. Ногоҳ аз он шери сангин овози сахте баромад, ки ларза дар кӯҳу саҳро афтод. Он садо ба шаҳр расид ва мардуми бисёр ба ҳар тараф берун омаданд ва сӯйи кӯҳ давиданд.

Ҷамъе аъёну ашроф расида, Ғонимро салом доданду ба илтимоси тамом ўро ба асп савор карда, ба ҷониби шаҳр бурданд. Сару танашро бо собуну гулоб шуста, ҷомаҳои

подшоҳона пӯшонданд ва ба ифтихору икромии зиёде подшоҳии он кишварро ба ихтиёраш супурданд.

Хусайн Воизи Кошифӣ

ЛУҒАТ: *Дил қавӣ доштан* - дилро бақувват гирифтанд.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Гоним чӣ гуфт?
2. Солим чӣ кор кард?
3. Чӣ тавр Гоним подшоҳи он кишвар шуд?
4. Мазмуни ҳикояро нақл кунед.

Машқи 417. Матни зеринро хонед. Гӯед, ки дар аввали номи одамон ва номи (лақаби) ҳайвонҳо чӣ хел ҳарф навишта шудааст.

Х О Р А К

Нозим ва Носир аз боғи Абдусалом хорпуштакеро дошта оварданд. Мо ўро Хорак номидем. Хорак бо гурбаамон Мошон ва сагамон Алопар шинос шуд. Онҳо зуд бо якдигар чӯра шуданд.

САВОЛУ СУПОРИШ:

1. Матнро рӯнавис кунед.
2. Номи одамон ба кадом савол ҷавоб мешаванд? Лақаби ҳайвонҳо - чӣ?
3. Дар бораи номи ашё боз чиҳо медонед?

Машқи 418. Матни зеринро рӯнавис намуда, ба калимаҳои ифодакунандаи ҳаракати одамон савол гузored.

Д У Г О Н А Ҳ О

Гулбаҳор каллапӯш медӯзад. Зӯҳро ба назди ў омад. Дугонаҳо ба саҳро рафтанд. Онҳо ба деҳқонон ёри расониданд. Раис аз кори Гулбаҳору Зӯҳро розӣ шуд.

Машқи 419. Матни зеринро хонда, аломатҳои шутурро номбар кунед.

Ш У Т У Р

Шутур бо қади баланду гардани дарози қач дар биёбон роҳи дурро мебинад. Сӯроҳии васеи бинӣ мавҷуд будани обро аз дур ҳис мекунад.

Кафи пойи шутур ду панҷаи васею ғафс дорад. Пойи шутур ба реги тафсон намеғӯтад.

САВОЛ ВА СУПОРИШ:

1. Матнро рӯнавис намоед. Ба аломати ашё савол гузored.
2. Дар бораи аломати ашё чиро медонед?

Машқи 420. Ба калимаҳои зерин калимаҳои муқобилмаъно ёфта нависед ва савол гузored.

Паст – ...	сафед – ...
рост – ...	ширин – ...
наздиқ – ...	фарбеҳ – ...
борик – ...	гарм – ...

ДАРСҲОИ 51 ВА 52

АЛАФИ ГАЗАНДА

1

Ҳасану Ҳусейн дар шаҳр таваллуд шуда буданд. Онҳо то нӯҳсолагӣ аз шаҳр берун нарафтаанд. Фақат ба мактаб мерафтанду баъди пешин дар ҳавлии бозӣ мекарданд. Пас аз бозӣ ба ошонаи чаҳорум баромада, аз пешайвон атрофро тамошо мекарданд.

Тобистон модарашон барои табобат ба шифохонаи Ялта рафт. Падар Ҳасану Ҳусейнро ба зодгоҳаш, ба деҳаи Ҳуснободи соҳили Зарафшон овард. Бачаҳоро модаркалонашон оғӯш кушода пешвоз гирифт.

Рӯзҳои аввал бачаҳо ором буданд. Онҳо аз боғ, аз пеши модаркалонашон дур намерафтанд. Чун аз байн ду рӯз гузашт, Ҳасану Ҳусейн чашми модаркалонашонро хато карда, ба кӯча баромаданд...

Модаркалон ва падарашон гаштаю баргашта таъкид мекарданд, ки мабодо боз поён фурумада, дар рӯд оббозӣ накунанд. Мор дорад, мегазад...

Ҳаво хеле тафсид. Шоҳаҳо он тараф истад, ҳатто баргҳои дарахтон намечунбиданд. Аз сару рӯи одамон

арақ мешорид. Дар сояи дарахтон ҳам осуда нафас гирифтани амри маҳол шуд. Бачаҳо аз ҳавои гарм гурехта, давон-давон ба лаби рӯди шӯхоб фурумаданд. Оби рӯд аз санг ба санг зада, кафккунон чорӣ мешуд. Баъзе ҷои он то зону, баъзе ҷояш қариб то миёни кас мерасид. Ба оббозӣ кардан ҳавасашон омаду Ҳасан маслиҳатомез гуфт:

– Ҳусейн, биё, ҳамту ба лабаш медароюму даррав мебароюм.

– Рафту додом фаҳманд, чӣ мешавад? Ҷанг намекарда бошанд?

– Ту аҷибӣ, Ҳусейн, – гуфта хандид Ҳасан, – набинанд, аз кучо мефаҳманд.

Ҳусейн камтар фикр карду баъд:

– Майлаш, – гуфт, – лекин шарташ ҳамин, ки дуямон баробар медароюм.

Додарҳо либосҳояшонро кашида, ба лаби об наздик шуданд.

САВОЛ:

1. Падар бачаҳоро кай ва ба кучо овард?
2. Модаркалон ва падар бачаҳоро чӣ гуна таъкид мекарданд?
3. Бачаҳо ба ҳавои гарм тоб наоварда, бо якдигар чӣ маслиҳат намуданд?

Машқи 421. Ду сархати аввали матни “Алафи газанда”-ро хомӯшона хонед ва ба саволҳои зерин ҷавоб гардонед:

1. Ҳамагӣ чанд ҷумла хондед?
2. Ҷумлаи шашумро бори дигар хонед. Ин ҷумла аз чанд калима иборат аст? Калимаҳои 2, 3, 8 ва 10-умро номбар кунед. Барои чӣ дар аввали ин калимаҳо ҳарфи калон навишта шудааст?
3. Ҷумлаҳои 1, 2 ва 7-умро рӯнавис кунед.

Машқи 422. Матни зеринро рӯнавис намоед. Маънои калимаи “хор”-ро фаҳмонед.

НОНРО ХОР НАКУНЕД

Рӯзе ман аз саҳни мактаб мегузаштам. Талабагон бозӣ мекарданд. Ногаҳон дар замин бурдаи нонро дидам. Нон хоколуд буд. Ман нонро аз замин бардоштам ва ба чашм молидам.

САВОЛ:

1. Дар ҷумлаи якум сухан дар бораи кӣ меравад?
2. Дар ҷумлаи дуюм дар бораи талабагон чӣ гуфта шудааст?

Машқи 423. Аз рӯи мазмуни расм ҷумлаҳо нависед.

САВОЛ:

1. Чанд ҷумла навиштед?
2. Аввали ҷумларо бо чӣ хел ҳарф сар кардед?
3. Дар охири ҷумлаҳо чӣ гузоштед?

ДАРСИ 53

2

Бачаҳо дасти ҳамдигарро гирифта, аз байни сангҳо эҳтиёткорона гузаштани буданд, ки ногоҳ пои якеашон лағжиду ҳардуяшон ба рӯи алафи баланди ҳулбӯймонанд афтиданд. Аз шарфаи онҳо як мори чипор, ки дар қучо пинҳон буд, худро ба даруни об партофт. Ҳасан морро диду саросема аз ҷояш хест ва тахтапушташро дошта гуфт:

– Аз афташ, маро мор газид. – Нигоҳ кун, аз ягон ҷои баданам хун набаромадааст?

– Не, – ҷавоб дод Ҳусейн ва худаш низ ҷаста хесту

“банди дасти ман ҳам сӯзиш карда истодааст”, – гуфт.

Онҳо зуд ба қафо гашта, саросема либосҳояшонро пӯшиданд.

– Тезтар гард, ба хона меравем, – гуфт Ҳасан.

– Не, Ҳасан, ба хона намеравам, – гуфта ба ӯ маслиҳат дод Ҳусейн.

Беҳтараш, ба назди апаи Саодат меравему росташро меғӯем. Ҳасан ба фикри додараш розӣ шуд. Дуяшон давон-давон омада ба табобатхона даромаданд. Саодат баробари дидани бачаҳо аз ҷояш хест:

– Ҳа, ба шумо чӣ шуд?

– Дуямонро мор газид.

Саодат як қад парида чашмонашро калон кушод.

– Кай? Кай газид?!

– Ҳозир, худи ҳозир, – гуфт Ҳасан.

Саодат куртаи бачаҳоро кашида, бадани онҳоро аз назар гузаронд.

– Натарсед, – гуфт ӯ, – шуморо мор не, алаф газидааст, алафи газанда.

– Алаф ҳам мегазад? – бо ҳайрат пурсид Ҳусейн. – Охир, алаф дандон надорад-ку?

– Дуруст, алаф дандон надорад, – бо табассум гуфт Саодат, – аммо як навъ алафе ҳаст, ки баргҳояш бисёр тезанд. Номаълум ба пӯсти кас халида, моддаи захрдор мебарорад, ки тани касро месӯзонад. Бинобар ин номашро дар деҳа “алафи газанда” меноманд.

Баъди гуфтаи Саодат бачаҳо алафи ҳулбӯймонандеро, ки болояш афтида буданд, ба хотир оварданд ва ба ҳамдигар маънидорона нигоҳ карданд.

Саодат бачаҳоро ба курсӣ шинонда, ба танашон доруи обакӣ молид.

– Хӯш, чӣ тавр? – пурсид ӯ.

– Сӯзишаш монд, ташаккур ба шумо, – гуфта хандиданд бачаҳо.

Болта Ортиқов

САВОЛ:

1. Ба бачаҳо чӣ ҳодиса рӯй дод?
2. Бачаҳо чаро ба хона нею ба назди апаи Саодат рафтанд?
3. “Алафи газанда” чӣ маъно дорад?

ДАРСИ 54

ИМЛО (СОЛОНА)

ДАРСҲОИ 55 ВА 56

ТОБИСТОН

Китоби дарсиям, маъзур медор,
Туро дар кунҷи хона мондам имрӯз.
Ту ҳам дам гиру ман ҳам баҳра гирам
Зи файзи фасли тобистони фирӯз.

Тамоми сол будӣ ҳамраҳи ман
Ба мисли дӯстони ғамгусоре.
Ба ман ҳар гоҳ омад мушкилӣ пеш,
Шитобидӣ ҳамеша баҳри ёрӣ.

Бихондам сатрҳоят ҳарф бар ҳарф,
Ба чашмам рӯи оламро кушодӣ.
Агар ман хом будам, пухта карда,
Калиди илм бар дастам бидодӣ...

Аҷаб пурфайз тобистони кишвар,
Дарахтон меваи бисёр доранд.
Барои мевачинӣ ҳам равам ман,
Ки моро боғзорон интизоранд.

Ба саҳро чун бароям баҳри ёрӣ,
Зи деҳқон дарси деҳқонӣ бигирам.
Зи хатҳои замин омӯзам ин фан,
Аз он панди фаровоне бигирам.

Китоби дарсиям, маъзур медор,
Ки ман бояд китоби нав бихонам.
Кунун гаштам калон аз ту ба як сол,
Туро бар додарони худ бимонам.

Мавҷуда Ҳакимова

СУПОРИШ:

1. Шеърро ифоданок хонда бигӯед, ки талаба ба китоби дарсияш чиҳо мегӯяд.
2. **Машқ:** Таҳлили имло.

Машқи 424. Матни зеринро хонед ва гӯед, ки шумо дар давраи таътили тобистона дар кучо истироҳат карданӣ ҳастед.

ТАЪТИЛИ ТОБИСТОНА ШУД

Азизонам, ана соли таҳсил ҳам анҷом ёфт. Дар ин муддат шумо як сол калон шудед. Акнун шуморо, бачаҳои азиз, кӯҳсору лаби дарёчаҳои шӯх, боғу бўстонҳо интизоранд.

Орзу дорем, ки се моҳи фасли тобистонро бо хушу хурсандӣ мегузаронед, ба падару модаратон дар корҳои хона ёрӣ мерасонед, истироҳати хуб мекунад.

ДАРСҲОИ 57 ВА 58

ҶАМБАСТИ СОЛИ ТАҲСИЛ

МУНДАРИЧА

ЧОРЯКИ I

1. ҚУМЛА, КАЛИМА, ОВОЗ ВА ҲАРФ

1-2.	Таътили тилло гузашт. Қумла ва калима	5
3-4.	Мактаб - хонаи дуҷуми мо. Ҳичо, овоз ва ҳарфҳо	6
5-6.	Ба қоидаҳои мактаб риоя намое! Машқи ҳарфи "и"	7
7-8.	Ватани мо. Имлои ҳарфи "и"	8
9-10.	9 сентябр - Рӯзи истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Машқи ҳарфи "й"	9
11-12.	Панди китоб. Имлои ҳарфи "й"	11
13-14.	Қиссаи хирсу боғбон. Машқ ва имлои ҳарфи "й"	12
15-16.	Телефон. Машқ ва имлои ҳарфи "т"	14
17-18.	Себ. Машқи ҳарфи "ӯ". Не, се дона.	16
19-20.	Чормағз. Имлои ҳарфи "ӯ".	17
21-22.	Баҳри Норақ. Машқи ҳарфи "д"	19
23-24.	Нолаи падар. Имлои ҳарфи "д". Анор.	20
25-26.	Панди падар (I). Машқи ҳарфи "я"	22
27-28.	Панди падар (II). Имлои ҳарфи "я"	23
29-30.	Падар. Машқи ҳарфи "ю"	25
31-32.	Модар. Имлои ҳарфи "ю"	27
33-34.	Ҳазрати Мӯсо ва дарвеш. Машқи ҳарфи "е". Ман адабро аз кӣ меомӯзам?	28

35-36.	Рӯзи муаллим. Муаллими мо. Имлои ҳарфи "е"	29
37-38.	Тадбири муаллим. Машқи ҳарфи "ё"	31
39-40.	Адаб бо'падару модар. Имлои ҳарфи "ё"	33
41-42.	Забони модарӣ. Машқ ва имлои ҳарфи "ч"	34
43-44.	Машқи ҳарфи "ч". Девбарзангӣ (I)	36
45-46.	Девбарзангӣ (II). Имлои ҳарфи "ч"	37
47-48.	Гули гандум. Пораи нон мехоҳам. Машқ ва имлои ҳарфи "э" ...	40
49-50.	Тартиби нон хӯрдан. Машқи ҳарфи "ъ". Хушгӯӣ. Эҳтиёти таомхӯрӣ.	42
51-52.	Мӯеро дид. Имлои ҳарфи "ъ". Ҳурмат ва ҳикмати таомхӯрӣ.	44
53-54.	Аз дарди шикам менолам. Насихат. Машқҳои амалӣ оид ба ҳарфи "ъ" ...	45
55-56.	Нонреза. Ҳарфҳои садонок	47
57-58.	Насихат. Ҳарфҳои ҳамсадо	48
59-60.	Ҳамсадоҳои такрор дар калима. Қоидаи меҳмонӣ ва меҳмондорӣ ...	50
61-62.	Тоҷикистон хурд нест. Машқҳои амалӣ оид ба ҳамсадоҳои такрор ...	51
63-64.	Миралӣ, Мирвалӣ ва Мирқарим. Алифбои тоҷикӣ	53
65.	Марги пурхӯр. Машқҳои амалӣ аз рӯи қадвали "Алифбои тоҷикӣ" ...	55
66.	Имло.	56
67.	Зар дар кисаи ман. Ҳамсадоҳои "д,т,ҳ" дар калима.	56
68.	Малик, тарбият яксон аст. Ҳаҷӣ ва косаи асал	57
69-70.	Такрор ва ҳамбасти чоряки I	58

ЧОРЯКИ II

2. ҲИҶО. ГУЗАРОНИДАНИ ҲИССАИ КАЛИМА

1-2.	Олам шавад гулистон. Ба ҳиссаҳо ҷудо шудани калима	58
3-4.	Нафси бад. Калимаҳои ду-се ҳиссадор	61
5-6.	Зоғи ало. Ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калима	62
7-8.	Гурба ва акка. Тарзҳои дурусти ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калима	65

9-10.	Зоғ. Ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калимаҳои ҳамсадои тақрордор	67
11-12.	Булбул. Ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калимаҳои ҳарфи "ъ"-дор	69
13-14.	Суғур. Ба сатри дигар гузаронидани ҳиссаи калимаҳои ҳарфи "й" -дор	70
15.	Товус. Чистонҳо	72
16.	Имло	73

3. КАЛИМА

17-18.	Калима. Қози якпо (I)	73
19-20.	Қози якпо (II). Ҷумларо ташкил намудани гурӯҳи калимаҳои алоқаманд.	75
21-22.	Кабӯтар. Калимаҳои асосӣ, азиз ва меҳрубон	77
23-24.	Шукрона. Фарқи калимаҳо аз рӯи саволҳо	79
25-26.	Шағол. Ном, ҳаракат ва аломати ашё. Тақсими панир	80

4. НОМИ АШЁ

27-28.	Номи ашё. Саволҳои кӣ? (киҳо?) ва чӣ (чиҳо?). Декабр	83
29-30.	Барфи аввал. Аз рӯи саволҳо фарқ кардани номи ашё. Зимистон	85
31-32.	Дӯструёкони модар. Номи одамон	86
33-34.	Табарамак. Ҳарфи калон дар аввали номи одамон	88
35-36.	Гули сеҳрнок. Машқҳои амалӣ оид ба ҳарфи калон дар аввали номи одамон	90
37-38.	Шамол ва Сармо. Калимаҳои гуногунмаъно	92
39-40.	Барфбозӣ. Номи ашё. Ҳамаро дар бар кардаам	94
41-42.	Дар зери барф. Зимистон. Номи деҳаҳо, дарёҳо, кӯҳҳо, шаҳрҳо	95
43-44.	Дар кӯчаҳои Душанбе. Ҳарфи калон дар аввали номи дарёҳо, кӯҳҳо, шаҳрҳо, кӯчаҳо.	97
45-46.	Ҳайвонҳои хонагӣ ва ваҳшӣ. Чистонҳо	100

47-48.	Дар зимистон ҳайвонҳо чӣ кор мекунанд? Ҳарфи калон дар аввали лақаби ҳайвонҳо	102
49-50.	Зимистон Чист? Машқҳои амалӣ оид ба ҳарфи калон дар аввали лақаби ҳайвонот	104
51-52.	Саховати фаслҳои сол. Машқҳои мантиқӣ: ҳар як ашё ҷои худро дорад. Шер ва Барзагов	106
53-54.	Абрҳоро натарсон. Чаро дароз кашидаед? Машқҳои мустақамкунии дониш.	109
55-56.	Омад бобои барфӣ	111
57.	Такрори мавзӯҳои "Калима" ва "Номи ашё"	112
58.	Имло.	112
59-60.	Такрор ва ҷамъбасти чоряки II	113

ЧОРЯКИ III

5. ҲАРАКАТИ АШЁ

1-2.	Заҳми забон. Ҳаракати ашё	113
3-4.	Забони тоҷик. Машқҳои амалӣ оид ба ҳаракати ашё	115
5-6.	Дӯст. Саволҳои чӣ кор мекунад? чӣ кор кард? ва чӣ шуд? Ҳикматҳо	116
7-8.	Одоби суҳан гуфтан. Саволҳои ҳаракати ашё	119
9-10.	Зикри нек. Аз рӯи саволҳо фарқ кардани ҳаракати ашё. Иваз гила надорад.	121
11-12.	Чипор. Машқҳои амалӣ оид ба саволгузорӣ ба ҳаракати ашё	123
13-14.	Одоби салом кардан	125
15-16.	Бародарони меҳрубон. Машқҳои амалӣ оид ба ном ва ҳаракати ашё	126
17-18.	Одам. Бо вергул ҷудо кардани ҳар як ҳаракати ашё	127
19-20.	Писари шиновар. Тоziёна хӯрда будам. Машқҳои амалӣ оид ба вергул дар охири ҳар як ҳаракати ашё	129

21-22.	Марди покиза. Мустаҳкамкунии дониш оид ба ҳаракати ашёю одамон	131
23-24.	Панди модар. Аз рӯи саволҳо муайян кардани ҳаракати ашёю одамон.	134
25-26.	Табиби доно ва табиби нодон. Ҳар як ашё ҳаракати худро дорад	135
27-28.	Каждум ва сангпушт. Mashқҳои амалӣ оид ба номи ашё ва ҳаракати ашё	138
29-30.	Хатиби бадовоз. Аз рӯи саволҳо муайян кардани ҳаракати ашё. Одоби рафтан ба ғуристон.	140
31-32.	"Сағ дар назарам ғусфанд намудааст". Mashқи навиштани нақли хаттӣ	141
33-34.	Одоби рафтан ба саёҳат. Mashқҳои саволгузорӣ ба ҳаракати ашё. Таҳлили овозии калима.	143
35-36.	Одоби аёдати бемор. Одоби атса задан. Мустаҳкамкунии дониш	145
37-38.	Одоби роҳ рафтан. Яктост Тоҷикистон. Ҳикоят	147
39-40.	Умри дурӯғ... (I). Mashқҳои амалӣ доир ба ҳаракати ашёю одамон ...	149
41-42.	Умри дурӯғ... (II). Mashқҳои амалӣ оид ба номи ашё ва ҳаракати ашё	150
43-44.	Маро кучо мекашӣ? Mashқи навиштани нақли хаттӣ.	153
45-46.	Деваштич (I). Mashқҳои амалӣ оид ба ҳар як ашё ҳаракати худро дорад	155
47-48.	Ҳалокати Деваштич (II). Бо истифода аз номи ашё ва ҳаракати ашё тартиб додани ҷумлаҳо	156
49-50.	23 феврал - Ташкили Қувваҳои мусаллаҳи Тоҷикистон. Мактуб. Mashқҳои амалӣ доир ба номи ашё ва ҳаракати ашёю одамон .	157
51-52.	Ҷанги Рустам бо фили сафед. Мустаҳкамкунии дониш	159
53-54.	Дуи бобоям. Аз рӯи саволҳо муайян кардани ҳаракати ашё ва баръакс	161
55.	Ватан	164

56. Имло	164
----------------	-----

6. АЛОМАТИ АШЁ

57-58. Таронаи баҳор. Аломати ашё	164
59-60. Писарак ва бойчечак. Саволҳои <i>чӣ хел?</i> , <i>кадом?</i>	166
61-62. Гулдаста ба модар. Ҳикмат. Аз рӯи саволҳо фарқ кардани аломати ашё	169
63-64. Ҷон модарам. Машқҳои саволгузорӣ ба аломати ашё. Ҳикмат ..	171
65-66. Баҳор омад!	173
67-68. Иди Рамазон. Ду шайху як деҳқон	175
69-70. Аҳамияти истифодаи аломати ашё дар ҷумла. Тӯҳфаи Наврӯз (I) ..	177
71-72. Тӯҳфаи Наврӯз. (II) Муқоисаи ашё аз рӯи аломаташон	179
73. Калимаҳои муқобилмаъно. Лола, лола, ҳай лола	181
74. Имло	183
75-76. Хайр. Наврӯзи фархундапай. Аломат ва нишонаҳои фарқкунандаи фаслҳои сол.	183
77-78. Такрор ва ҷамъбасти ҷоряки III	185

ҶОРЯКИ IV

1-2. Бо вергул ҷудо кардани ҳар як аломати ашё. Муфтахӯр. Саволгузорӣ ба аломати ашё	185
3-4. Бодом. Машқҳои амалӣ оид ба вергул дар охири ҳар як аломати ашё	187
5-6. Зардолу. Машқҳои амалӣ оид ба номи ашё ва аломати ашё ...	190
7-8. Нишонаи умр. Хоби ҳазинабон. Рангҳо ва хелҳои онҳо. Афандӣ ва моҳӣ.	192
9-10. Раҳмхӯрӣ. Мустаҳкамкунии дониш	194
11-12. Муҳаллаби айёр. Ҳайкал. Растани аҷиб. Такрори мавзӯҳо	197
13. Агар майли парвоз дорӣ... ..	199

14.	Имло	200
-----	------------	-----

7. ЧУМЛА

15-16.	Ба чумлаҳо ҷудо кардани нутқ. Тортанаки хира (1)	200
17-18.	Пушаймонӣ (2). Аз чумла ҷудо кардани калимаҳо	202
19-20.	Марди бузургҳиммат. Дар чумла сухан дар бораи кӣ ва чӣ меравад. Пири хоркаш.	205
21-22.	Дар бораи ашё чӣ гуфта шудааст? Танбал. Мӯрчаҳо.	207
23-24.	Ана ин ҳосил. Тезгӯяк. Дар чумла фикр ба охир мерасад	210
25-26.	Низоъ. Ҳарфи калон дар аввали чумла. Нуқта дар охири он	212
27-28.	Хоин. Машқи навиштани нақли хаттӣ	215
29-30.	Мурғи саҳархези ман. Ҳарфи калон дар аввали сатри шеър. Бузи ало	217
31-32.	Ман ҷӯраи танбал не. Нақли хаттӣ. Хушгӯӣ	219
33-34.	Якуми Май. Бо ёрии саволҳо тартиб додани чумлаҳо	221
35-36.	Сулҳ. Машқи ба саволҳо ҷавоб навиштан. Тезгӯяк	223
37-38.	Посбон мешавам. Такрор: чумла, калима; машқи саволгузорӣ ба калимаҳо	226
39-40.	Нони газида. Такрор: дар чумла фикр ба охир мерасад	228
41-42.	Дӯстӣ. Дӯстӣ насия намешавад. Нӯшервон пурсид. Мустаҳкам- кунии дониш	230
43-44.	Нуқта, аломати савол. Бе яқдигар намефурӯшам. Забони модарии ман.	232
45.	Се бародар	235
46.	Имло	236

8. ТАКРОР

47-48.	Солим ва Ғоним (I). Имлои ҳамсадоҳои "ъ" ва "й"; садонокҳои "й" ва "и"; "ӯ" ва "у" дар калима. Ҳичо	236
49-50.	Қавли устувор (II). Номӣ ашё. Ҳаракати ашё. Аломати ашё	239

51-52.	Алафи газанда (I). Ҷумла. Ҳарфи калон дар аввали ҷумла. Нуқта дар охири он	241
53.	Алафи газанда (II)	243
54.	Имло (солона)	245
55-56.	Тобистон. Таътили тобистона шуд	245
57-58.	Ҷамъбасти соли таҳсил	246